

Bibliotheca Nova
1-2015

Kompetanseutvikling i bibliotekene

Nasjonalbiblioteket

Bibliotheca Nova
1-2015

Kompetanseutvikling i bibliotekene

Nasjonalbiblioteket 2015

Skriftserien Bibliotheca Nova

Skriftserien Bibliotheca Nova er en av Nasjonalbibliotekets formidlingskanaler for bibliotekutvikling. Ambisjonen er å publisere artikler som inspirerer og gir faglig støtte til innovasjon i bibliotek.

Gjennom tildeling av utviklingsmidler fra Nasjonalbiblioteket synliggjøres ulike innsatsområder på bibliotekfeltet. Disse er politisk definerte satsingsområder og prioriterte i samråd med Nasjonalbibliotekets rådgivende utvalg. Ved tildelingene til prosjekter har Nasjonalbiblioteket forutsatt at erfaringene fra prosjektene og innsatsområdene lett skal kunne deles med andre via artikler i Bibliotheca Nova. Vi skal ikke bare lære av hverandre, men også av andre. Faglige artikler innenfor områder som er viktige og relevante for bibliotekutvikling vil inngå i skriftserien Bibliotheca Nova. Det kan være foredrag holdt på konferanser eller artikler innenfor aktuelle temaer på bestilling av fagfolk.

Vi tar sikte på at Bibliotheca Nova skal komme ut med 4–5 utgaver i året. Alle utgavene vil bli sendt til bibliotekene. Ekstra eksemplarer kan bestilles fra masasintjenesten@nb.no så langt opplaget rekker.

Prosjektoversikter:

<http://www.nb.no/Bibliotekutvikling/Utviklingsmidler/Prosjektoversikter>

Utgiver: Nasjonalbiblioteket

Nr. 1–2015

Redaktør: Gunhild H.Aalstad

Redaksjonskomité: Svein Arne Tinnesand, Arne Gundersen og Hilde Ljødal

ISSN 1894-1427

ISBN 978-82-7965-231-1 (trykt)

ISBN 978-82-7965-232-8 (elektronisk)

Bilde forside: Fotolia

Design: Melkeveien Designkontor AS

Trykk: Rolf Ottesen as

Opplag: 1200

www.nb.no

Innhold

Kompetente kompetansesøkere	4	Formidlingskompetanse i norske bibliotek	66
AV ASLAK SIRA MYHRE		AV HEGE SOLLI	
Den nye bibliotekaren	8	Norgesmesterskap i litteraturformidling	72
AV LIV GJESTRUM		AV MARI SENUMSTAD HAUGE	
MOOC – Digitale læringstilbud ved institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag	16	Den nye rollen som utøver	76
AV NILS PHARO		AV MARIANNE SVARSTAD	
Min erfaring med MOOC	20	Fylkesbiblioteksjef henter inspirasjon fra Danmark	82
AV JANNICKE RØGLER		AV TOVE FJERDINGSTAD	
Gøy å lære med MOOC	22	Buskerud fylkesbibliotek – kokebøker for bibliotekutvikling	86
AV MONA FONNES		AV TROND MINKEN	
Lovbestemt kompetanse	24	Kompetanseutvikling iverksatt av Nasjonalbiblioteket	90
AV SVEIN ARNE TINNESAND OG HILDE LJØDAL		AV ARNE GUNDERSEN	
Fylkesbibliotekenes sentrale rolle i kompetanseutviklingen	34	Kursinformasjon fra Nasjonalbiblioteket	98
AV GUNHILD AALSTAD		AV INGER STENERSEN	
Biblioteklandskap for ei ny tid	36		
AV RUTH ØRNHOLT OG ELIN GOLTEN			
Ta en bibliotekar og la henne vandre	44		
AV KARIANNE ALBRIGTSEN AAM			
Biblioteket i informasjonssamfunnet	50		
AV ANITA HVARNES EVENSEN			
Digitalt samarbeid og kunnskapsdeling	56		
AV MILDTRID LIASJØ			
Kompetente regionbibliotek	60		
AV ØIVIN STAV			

FORORD

Kompetente kompetansesøkere

Mitt første møte med det organiserte biblioteknorge var i 2003. Jeg var nylig ansatt som leder i *Foreningen !les* og skulle møte barnebok- og bibliotekfeltet på en nordisk barnebokkonferanse i Stavanger. Paradoksalt nok var noe av det første jeg gjorde som nasjonalbibliotekar tolv år seinere å besøke den samme konferansen. I salen så jeg mange av de samme fjesene som var der tolv år tidligere. Og heldigvis mange flere. Det virka som de fleste kjente hverandre godt. Det gjorde de sikkert også, for mellom disse to konferansene har det vært en lang, lang rekke konferanser, seminarer og samlinger, både nasjonale, regionale, fylkesvise og bibliotekspesifikke, for landets bibliotekansatte. Det er ingen annen yrkesgruppe jeg kjenner som er så kunnskap-, kompetanse- og seminarsøkende som bibliotekarere. Og bra er det.

Bibliotek og bibliotekarere skal katalogisere, gjenfinne og formidle kunnskap. Vi lever i en tid hvor verdens kunnskap lagres og formidles på nye plattformer, og med stadig nye teknologier. Vår måte å kommunisere på endrer seg raskere enn noen gang tidligere i historien, og behovet for å endre og utvikle biblioteket blir dermed akutt.

Bibliotek og bibliotekarere framstilles ofte som konservative. Klisjeen om den bebrillede og hysjende kvinnelige bibliotekaren trekkes gjerne fram hver gang det skal lages en biblioteksketsj, og den er like misvisende hver gang. Det er år og dag siden biblioteket var en streng stillesone, og minst like

Foto: Ketil Born

lenge siden bibliotekarene var strenge voktere av ordet, om de noen gang har vært det. Det er få samfunnsinstitusjoner som har tilpasset seg endring så raskt som bibliotekene. Allerede midt på nittitallet var bibliotekene i Norge rusta for å hjelpe folk ut på internett. Betydningen av gratis tilgang på gode nettlinjler ble forstått av bibliotekarene lenge før landets politikere tok tak i det. Musikk, film og dataspill var allerede inne i de store bibliotekene da nettet kom. På Deichmanske bibliotek i Oslo kunne man i vinter delta på kurs i bruk av 3D printer. Dette er lenge før jeg eller noen jeg kjenner har brukt noe lignende.

Nasjonalbiblioteket i Norge var en av de første norske institusjonene som fikk egen hjemmeside, og vi har siden vært internasjonale digitaliseringspionerer. Mens den kommersielle bokbransjen har slitt med overgangen fra det analoge til det digitale, har biblioteksektoren vært utålmodig etter å få gjøre stadig mer. Den som reiser mye rundt i nye norske biblioteksbygg blir ikke slått av verken konservatisme eller fantasiløshet, men tvert om en voldsom vilje til forandring, tilpassing og modernisering. I en periode var det større fare for at bibliotekene skulle miste seg sjøl på veien inn i det nye enn at de ble hengende igjen i ei svunnen tid.

Så, sjøl om det fortsatt brukes mye tid på katalogisering, og det tidvis er harde reaksjoner mot endringer i filialstruktur eller tilbud, så er biblioteksektoren først og fremst svært kompetent og endringsvillig. Bibliotekarere reiser på seminarer, lærer av hverandre og er umettelige på ny kunnskap og kompetanse. Det kan man ikke si om alle yrkesgrupper.

I denne utgaven av Bibliotheca Nova finner dere en rekke artikler om kompetanse og kompetanseheving. Dette nummeret er i seg sjøl et forsøk på å dele kompetanse, og det er også formålet med hele skriftserien. Denne viljen og evnen til å søke kompetanse hos hverandre er en god ting. Mitt ønske er at den også skal pares med noe annet. Evnen til å se sin egen kompetanse. Den man har helt uavhengig av kurs og seminarer. Ingen kjenner norske boklesere bedre enn norske bibliotekarere. Ingen kjenner norske bøker bedre eller norske forfattere bedre. Vi vet ikke bare hva som gis ut og hva som kjøpes, men også hva som leses av hvem, i årevis etter at bøkene er gitt ut. Bibliotekene har kunnskapen, ressursene og bøkene på den ene sida og folkene som bruker dem på den andre. Når vi nå skal fortsette å utvikle biblioteket som møteplass, som litteraturformidlere og arenaer og når vi skal utvikle nye digitale tjenester, er dette kompetansen vi må ha med oss. Kunnskapen om folk som lånere og lesere må omdannes til kunnskap om folk som brukere av digitale tjenester, publikum på arrangement og deltagere i offentligheten. Det kan vi gjøre, det kan aldri Google eller Amazon få til.

Aslak Sira Myhre

DIREKTØR NASJONALBIBLIOTEKET

Den nye bibliotekaren

Fra Biblioteksskole til iSchool, bibliotekarkompetanse i endring

De siste 25-30 årene er fokus i bibliotekarutdanningen flyttet fra praksis til teori. Formålet med utdanningen er ikke å lære studentene alle de praktiske håndgrepene en bibliotekar må kunne i sin yrkesutøvelse. Praktiske øvelser inngår mer som smakebiter og for å illustrere teorien. Konsekvensen av endret fokus er at oppøvelse i praktiske ferdigheter nå faller mer på praksisfeltet gjennom praksisperiodene etter at kandidatene er ferdig utdannet. Denne utviklingen er ikke særskilt for bibliotekarstudiet, men felles for de aller fleste profesjonsutdanninger på høghskolenivå.

Liv Gjestrum
Instituttleder, Høghskolen
i Oslo og Akershus

TEKST: LIV GJESTRUM

TILBAKEBLIKK: 75 ÅR MED «BIBLIOTEKSSKOLE»

Våren 2015 er det 75 år siden de første studentene, «urkullet», startet på sin bibliotekarutdanning i Norge. Riktignok måtte studiene avbrytes for en kort periode da tyskerne invaderte Norge i april 1940, men studentene kom tilbake på høsten og fikk fullført sine studier. Den gangen varte utdanningen i ni måneder, men alle «elevne» hadde lang praksis fra bibliotek. Det var

Studenter ved HiOA. Høgskolen i Oslo og Akershus. Foto: John Anthony Hughes/HiOA

de amerikanske bibliotekskolene som var et ideal og mønster for vår egen utdanning. Den amerikanske «bibliotekteknikken» hadde foreløpig størst gjennomslag i folkebibliotekene, og det var nok grunnen til at utdanningen ble sett på som en skole for folkebibliotekene.

Økt behov for kompetanse i sektoren har medført at lengden på utdanningen gradvis har blitt utvidet. I 1972 ble utdanningen et 3-årig høgskolestudium. Det ble lagt vekt på at studietilbudet skulle være aktuelt for alle typer bibliotek og andre typer virksomheter som trengte bibliotekfaglig kompetanse. Fra 1970-tallet førte «bibliotekautomatiseringen» til helt nye kunnskapsbehov, og vi fikk en to-årig påbygning av høyere grad, i første omgang i regi av og i samarbeid med Norsk dokumentdata.

DAGENS TILBUD

I dag tilbyr høgskolen følgende studier i bibliotek- og informasjonsvitenskap:

- Årsstudium (også fjernstudium)
- 3-årig bachelorstudium
- Toårig mastergrad i bibliotek- og informasjonsvitenskap med mulighet for spesialisering i tre forskjellige emnegrupper
- Erfaringsbasert mastergrad i Bibliotek, styring og ledelse

- Internasjonal master i Digital Library Learning i samarbeid med universitetene i Parma og Tallinn.
- Doktorgradsstudium i bibliotek- og informasjonsvitenskap. (Nytt fra 2012)

DEN KOMPLETTE BIBLIOTEKAR

Å utdanne den «komplette bibliotekar» var lenge bibliotekskolens varemerke. Det betyr at kandidatene skulle beherske bredden i bibliotek- og informasjonsfaget, og at det skulle være få muligheter for valg og spesialisering i de første to studieårene. Her gjenspeiles dette fortsatt i emnesammensetningen som er samlet rundt tre store emnegrupper:

- Kunnskapsorganisering og gjenfinning – om innsamling, beskrivelse, lagring og bruk av dokumenter
- Bibliotek og samfunn – om organisering og forvaltning av bibliotek- og informasjonsinstitusjoner
- Litteratur og kulturformidling – om formidling av samlingenes faglige og kunstneriske innhold

Mange utenlandske læresteder har spisset tilbudet, eller gått i en sterkere disiplinorientert retning. Vi har altså valgt å gi alle studentene et felles startgrunnlag med vekt på bredde og tverrfaglighet. Målet vårt har vært å utdanne profesjonsutøvere som kan aktivisere kunnskap fra disse ulike fagområdene i møte med brukernes informasjonsbehov. Vi har åpnet for spesialisering tredje studieår, men i hovedsak skjer spesialiseringen på master- og doktornivå.

Begrunnelsene for å utdanne «den komplette bibliotekar» er flere. For det første har vi den geografiske: Norge er et langstrakt land med spredt bosetting. Biblioteklovens intensjon er at alle kommuner skal ha fagutdannet biblioteksjef, og når mange bibliotek kun har én bibliotekar, har det vært viktig å gi kandidatene bred kompetanse.

En annen begrunnelse for å utdanne i bredden, er at fagvalg i utdanningen sjelden avgjør hva slags virksomhet kandidatene havner i. Vi har derfor sett det som vår oppgave å sette studentene i stand til å gå inn i ulike yrkesmessige kontekster. Dette trenger kanskje ikke være vår oppgave. Studentene har ofte selv en sterk formening om hvor de ønsker å arbeide, og da kan det være fint å gi dem muligheten til å velge retning tidlig i studieløpet.

Endring i bibliotekstrukturen i senere år, med vekt på større bibliotek og nedleggelse av filialer, svekker begrunnelsen for å opprettholde en sammenholdt utdanning. Med framtidige kommunesammenslåinger og enda færre og større bibliotek, vil spesialistkompetanse nok bli vel så viktig som bredde.

Den viktigste begrunnelsen for et sammenholdt studium har imidlertid vært vårt faglige perspektiv på bibliotek- og informasjonsfaget som et tverrvitenskapelig profesjonsfag der de enkelte emnene «trenger» og belyser hverandre (slik de for eksempel gjør i andre tverrfaglige studier som medisin og odontologi).

Dette perspektivet er ikke endret, men det trenger heller ikke stå i motsetning til at vi åpner for at studentene kan spesialisere seg tidligere i studieløpet. Ved kommende studierevisjon er dette det sentrale spørsmålet.

Biblioteket i Kjeller. Høgskolen i Oslo og Akershus. Foto: John Anthony Hughes/HiOA

HVA SKJER?

I dagens utdanning legger vi vekt på teori, oppøving av analytiske evner og evnen til kritisk refleksjon. Ferdighetstreningen er konsentrert rundt digital kompetanse og formidlingskompetanse. Vi er opptatt av at utdanningen skal være relevant for alle typer bibliotek og andre virksomheter som krever bibliotekfaglig kompetanse, og fokus er mer på bibliotekarisk kompetanse enn på detaljerte kunnskaper om institusjonen bibliotek.

Digital kompetanse har minst to sider. For det første har den endret innholdet i mange studieemner, spesielt innenfor kunnskapsorganisasjon og gjenfinning. For det andre er det viktig å gi studentene solide digitale ferdigheter for å beherske moderne bibliotekdrift. Mange snakker om at den digitale revolusjonen har tømt det fysiske biblioteket for innhold. Man bruker også betegnelsen «det hybride bibliotek» om bibliotek der samlingen består både av fysiske dokumenter og elektroniske ressurser. Behovet for å beskrive, lagre og gjenfinne dokumenter er minst like stort selv om dokumentene er digitale, og derfor er det viktig at våre kandidater behersker teknologien.

Formidling har alltid stått sentralt i litteratur- og kulturfagene, men i de senere år har vi også lagt vekt på formidling i tilknytning til andre emner. De fleste bibliotekarer, ikke bare de som arbeider i utdanningsbibliotek, må beherske undervisnings-, veilednings- og formidlingsoppgaver. Det er derfor viktig at studentene utsettes for og lærer opp til å mestre slike oppgaver. Presentasjoner både for medstudenter og for eksterne er høyt prioritert. Pedagogiske emner har også en sentral plass. Dette er også i tråd med formålsparagrafen i den nye bibliotekloven, hvor bibliotekenes ansvar for aktiv formidling og møteplassfunksjon understrekes.

På bakgrunn av sviktende søkning til sjefsstillinger og behovet for lederkompetanse som ble meldt i Bibliotekreform 2014, har vi vært opptatt av å bygge opp et studietilbud innen ledelse. Noe av denne opplæringen inngår i bachelorstudiet, men virkelig fordypning får man først på masternivå i det erfaringsbaserte studiet Bibliotek, styring og ledelse. Dette deltidsstudiet ble etablert i 2012. Studiet får gode tilbakemeldinger, men søkningen er lavere enn forventet.

KURS, ETTER- OG VIDEREUTDANNING

Bibliotekutdanningen har i alle år vært opptatt av å tilby kurs og etter- og videreutdanning til bibliotekarer, både korte dagskurs og konferanser som er ment som faglig påfyll, og lengre, kompetansegivende kurs. Inntil innføringen av kvalitetsreformen og ny finansieringsmodell for høyere utdanning i 2002, fikk bibliotekutdanningen betydelig med midler fra departementet for å drive denne type virksomhet.

Auditorium. Høgskolen i Oslo og Akershus.

Foto: Sara Johannessen/HiOA

Den nye finansieringsmodellen har redusert vår mulighet til å tilby kurs for feltet. Nå må alle kurs finansieres gjennom deltakeravgifter, og kompetansegivende kurs må gi inntekter i form av avlagte studiepoeng. Vi prøver fortsatt å ha minimum en konferanse hvert år innenfor hver av de tre emnegruppene vi er organisert rundt, og KORG-dagene er alltid fast innslag.

Vårt viktigste bidrag til feltets etter- og videreutdanning skjer ved at vi – på en mest mulig fleksibel måte – tilbyr våre ordinære emner. Så langt det er mulig forsøker vi å organisere masterstudiene med undervisning i samlinger og med overføring på nett. Det er også mulig å ta inntil to moduler på masterstudiet uten å være masterstudent, og dette er det mange som benytter seg av.

INTEGRERING MED ARKIVSTUDIET?

På Høgskolen i Oslo og Akershus er bibliotekar- og arkivarutdanningen på samme institutt. Vi fikk en egen arkivutdanning først i 2003. Dette er ikke et tilfeldig samboerskap. Arkiv- og bibliotekstudiene har på flere emneområder felles teorigrunnlag og behandler de samme faglige problemstillingene. Studiene inneholder imidlertid også rent fagspesifikke emner og spørsmål.

Begge profesjonene er i endring, blant annet som følge av den digitale utviklingen, den økende informasjonsmengden og kravene til formidling og tilrettelegging som biblioteker og arkiver pålegges. Dette er faktorer som vil

kunne endre arbeidsområdene både for bibliotekarer og arkivarer, og stille dem overfor mange av de samme arbeidsoppgavene og utfordringene. Vi mener derfor det er fornuftig å se de to fagområdene under ett i utviklingen av den framtidige studieporteføljen.

Da studieoppleggene innenfor bibliotek- og informasjonsfag ved europeiske utdanningsinstitusjoner ble kartlagt i 2004/2005, med det formål å komme fram til kjernekompetanser utdanningene burde inneholde, konkluderte rapporten blant annet med at utdanningen ikke bare bør begrenses til bibliotekarer, men utvikles videre med henblikk på tilgrensende fagområder. Arkivfaget er ett av disse tilgrensende fagområdene.

Det er nå satt ned en arbeidsgruppe på instituttet som skal se på en tettere integrering mellom arkiv- og bibliotekstudiene. Et alternativ som skal utredes, er et felles første år, med ulike spesialiseringer som påbygning. Et annet alternativ er separate første år, men tettere integrering og mulighet for flere fellesfag i andre og tredje studieår. Arbeidsgruppen skal legge fram sin innstilling sommeren 2015, og fagfeltene vil bli konsultert under utredningen.

Skulle resultatet bli at vi tilbyr et felles første studieår for de to utdanningene, vil det være en betydelig endring som krever grundig planlegging og som tidligst kan iverksettes høsten 2017.

iSCHOOL OG NY FAGLIG PROFIL?

En utdanning formes ikke bare av profesjonsfeltene den utdanner til og utdanningspolitiske rammer, den formes også av hva som skjer på feltet internasjonalt og hvilke institusjonelle omgivelser den befinner seg i. En internasjonal «trend» for bibliotekarutdanningene, er å bli iSchools. Dette var en «bevegelse» som oppsto i USA på slutten av 1980-tallet, hvor ledende utdanninger innen informasjonsfeltet (hovedsakelig fra bibliotek- og informasjonsvitenskap og datavitenskap) ønsket å utvikle et studium som konsentrerte seg om samspillet mellom informasjon, teknologi og mennesker. For bibliotek- og informasjonsfaget betød det en forflytning av fokus fra B (bibliotek) til I (informasjon). Fra å være en ren amerikansk organisasjon, har den nå blitt verdensomspennende.

Å være iSchool er et kvalitetsstempel. Det stilles krav blant annet til størrelse på utdanningen, nivået på de tilsattes kompetanse og volumet og kvaliteten

på forskningen. Oslo ble medlem i mars i år, og danner sammen med bibliotekutdanningen i København, Borås og Tampere, en uformell nordisk avdeling.

De nordiske iSchools kommer jevnlig sammen bl.a for å diskutere faglig profil, samarbeid om utdanning (spesielt på master- og ph.d.-nivå) og forskning. Sammenlignet med bibliotekarutdanningene i verden for øvrig er de nordiske utdanningene svært opptatt av å bevare kulturdimensjonen i utdanningene, og de ønsker derfor å lage en strategi for hvordan kulturdimensjonen kan bli mer synlig iSchool-bevegelsen.

VEIEN FRAMOVER

For 75 år siden var idealet for bibliotekarutdanningen «den komplette bibliotekar» som kunne dekke alle funksjoner i et bibliotek. Fremtidens bibliotekarer må fortsatt ha oversikt over et bredt felt, og ha kjennskap til forskjellige slags tekster, dokumentbeskrivelser, brukere og formidling. Ingen undervisningsopplegg er i stand til å vise alle håndgrepene som fremtidens bibliotekarer trenger. I arbeidet med ny studieplan har vi valgt å sette dette som et overordnet mål: Det viktigste er å gi de kommende bibliotekarene teorier, metoder og verktøy slik at de kan gå løs på morgendagens utfordringer.

Studenter ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Foto: John Anthony Hughes/HiOA

MOOC – Digitale læringstilbud ved institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag

TEKST: NILS PHARO

MOOC har vært et mye brukt akronym i høyere utdanning de siste par årene. Massive Open Online Course, eller massivt åpent nettkurs på norsk, betegner fjernundervisningstilbud som er gratis tilgjengelig på nettet. Det finnes mange MOOC-varianter og det er ikke formålet med denne artikkelen

Nils Pharø
Professor, Institutt
for arkiv-, bibliotek og
informasjonsfag,
Høgskolen i Oslo
og Akershus

å diskutere de ulike formene. Det som kjennetegner denne typen kurs er at undervisningen er nettbasert, for eksempel i form av forelesninger distribuert på web og at presentasjoner, oppgaver og annet undervisningsmateriale ligger fritt tilgjengelig for nedlastning. Ofte er det også tilrettelagt for at deltakerne kan kommunisere med medstudenter og lærere. Tanken er at kursene er gratis å følge, men i noen tilfeller tar institusjonene betalt for eksamen og tilgang til (deler av) undervisningsmaterialet.

Studenter ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Foto: John Anthony Huges/HiOA

Tankegangen bak åpne nettkurs er nært beslektet med filosofien bak open access. Open access handler om å gjøre forskningspublikasjoner gratis tilgjengelig og det er i hovedsak den samme typen institusjoner, universiteter og høyskoler, som står bak de åpne nettkursene. Arne Krokan, norsk MOOC-pionér, mener begrunnelsen for at universiteter etablerer slike kurs bunner i et ønske om å demokratisere tilgjengeligheten til høyere utdanning, merkevarebygging og studentrekruttering¹. Utvilsomt er det slik at muligheten til å følge undervisningen hjemmefra bidrar til å åpne skoledørene for flere og det at enkeltkurs kan tas via nettet gjør flere kvalifiserte til å fortsette med høyere studier. På den annen side viser forskning at de fleste som følger åpne nettkurs allerede er velutdannet (Christensen et al, 2013).

Blant de aller første institusjonene som etablerte åpne nettkurs finner vi prestisjefylte universiteter som Stanford, MIT og Harvard. Kursene har vist seg å være veldig populære, Katy Jordan² har gjort analyser av antall påmeldte studenter og sammenliknet med gjennomføringsgrad. Hennes tall viser at om lag 10 prosent av alle som begynner på kursene gjennomfører dem, dette høres lite ut, men da må det tas i betraktning at «while enrollment

¹ <http://www.universitetsavisa.no/campus/article39360.ece>

² <http://www.katyjordan.com/MOOCproject.html>

has reached up to ~230,000, 20,000 students enrolled is a much more typical MOOC size.» Et eksempel fra Jordans data er MIT-kurset «The Challenges of Global Poverty» der 4597 av i alt ca 40 000 studenter fullførte.

Kurset «Teknologiendring og samfunnsutvikling», laget av nevnte Arne Krokan³ ved NTNU i 2013 er regnet som det første norske kurset av denne typen. Da legger man imidlertid en relativt streng definisjon av MOOC til grunn, blant annet at det resulterer i en eller annen form for vitnemål eller diplom. Ved institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag har vi hatt nettbaserte utdanningstilbud i mange år, her skal jeg gjøre kort rede for disse, med spesiell vekt på de tilbudene som er åpent tilgjengelige.

Allerede i 2009 begynte vi å strøkke Kunnskapsorganisasjonsdagene, en årlig faglig konferanse for bibliotekarer og andre med interesse for kunnskapsorganisasjon. Ut ifra respons på postlisten biblioteknorge har dette vært svært vellykket, med mange deltakere som følger strømmingen.

De siste par årene har fjernundervisningen av førsteårsstudiet i bibliotek- og informasjonsvitenskap blitt organisert via nettet, med innleveringer i vår digitale læringsplattform (Fronter). Dette er kurs som kombinerer nettbasert undervisning med øvelses- og innsendingsoppgaver og det inngår også en eksamensforberedende samling ved høgskolen. De nettbaserte forelesningene er kun tilgjengelig for kursdeltakerne via læringsplattformen.

Blant de nettbaserte forelesningene i innføringskurset inngår opptak av forelesninger fra undervisningen i første år ved bibliotek- og informasjonsstudiene. Noen av disse forelesningsopptakene har også blitt tilgjengeliggjort fritt på nettet, men dette er ikke systematisert og det er avhengig av om læreren er villig til det. For tiden ligger det ingen forelesninger lenket opp på nettsidene. For en del av fagene på bachelorutdanningen er imidlertid forelesningsmateriale, i form av presentasjoner og fagmateriale, lagt ut. Et eksempel på dette kan ses på nettsidene til faget Website Production⁴.

For å tilpasse masterstudiet i bibliotek- og informasjonsvitenskap for deltidstudenter har to strategier blitt valgt. Noen av fagene tilbys som samlingsbaserte emner mens resten baserer seg på ukentlige forelesninger, der

³ Se <http://www.ntnu.no/aktuelt/pressemeldinger/13/mooc> Krokan var forøvrig førsteamanuensis ved Statens bibliotek- og informasjonshøgskole fra 1985-1990

⁴ <http://www.hioa.no/Studier-og-kurs/SAM/Undervisnings-og-semesterplaner/Fagsider-Bachelor-bibliotek-og-informasjonsvitenskap/BIBV3300-Website-Production>

disse blir strømmet via Adobe Connect. Strømmingen kan følges av hvem som helst. Opptak av forelesningene blir lagt ut på fagets nettsider etterpå og disse gjøres tilgjengelig for alle som måtte ønske det. I flere av kursene er vurderingsformen også «digital» i form av tredagers hjemmeeksamen.

Dermed vil disse kursene kunne betraktes som eksempler på åpne nettkurs, med den viktige begrensningen at studenter som ønsker å ta eksamen må være tatt opp på masterstudiet eller tilfredsstillende kravene til å ta kurset som etterutdanning⁵.

Forelesningene i faget Gjenfinningssystemer og gjenfinningsmetoder⁶ (nå Informasjonsgjenfinning) ble første gang strømmet på video og lagt ut som opptak våren 2011. Deretter fulgte fagene Digitale dokumenter (nå Digital kunnskapsorganisasjon⁷) og Webteknologier (etterfulgt av Metadata og interoperabilitet⁸). Vi har trukket en rekke interessante erfaringer av dette. Viktigst er det at om lag halvparten av studentene på faget i velger å følge forelesningene digitalt, men nesten like viktig er det at de studentene som er til stede i undervisningen også benytter opptakene av forelesningene for repetisjonsformål. Kursevalueringene viser at dette er noe studentene har svært god nytte av.

Vi har ikke statistikk for antall visninger av forelesningsopptakene og annen bruk av det digitale undervisningsmaterialet, og vi vet lite om de ses av andre enn studentene som er meldt opp i kursene. Vi har imidlertid fått en del henvendelser som tyder på at det blir gjort. For egen del håper jeg at vi i framtida også vil gjøre flere av masterkursene samt kurs på bachelorutdanningen gratis og åpent tilgjengelige. Som forskningen ved instituttet er også utviklingen av undervisningsmaterialet finansiert av skattebetalernes penger, derfor bør det også være fritt tilgjengelig.

REFERANSER

Christensen, G., Steinmetz, A., Alcorn, B., Bennett, A., Woods, D., & Emanuel, E. J. (2013). The MOOC phenomenon: who takes massive open online courses and why?. *Tilgjengelig:* http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2350964

5 Det er mulig å ta inntil 2 masterkurs som enkeltemner, disse kan eventuelt deretter inkorporeres i mastergradsstudier

6 http://www.hioa.no/Studier/SAM/EVU/node_5072/Gjenfinningssystemer-og-gjenfinningsmetoder-EVU-kurs2

7 <http://www.hioa.no/Studier/SAM/Undervisnings-og-semesterplaner/Emneoversikt-for-masterstudiet-i-bibliotek-og-informasjonsvitenskap/Digital-knowledge-organization>

8 <http://www.hioa.no/Studier-og-kurs/SAM/Undervisnings-og-semesterplaner/Emneoversikt-for-masterstudiet-i-bibliotek-og-informasjonsvitenskap/MBIB4140-Metadata-og-interoperabilitet>

Min erfaring med MOOC

Som ansatt i Buskerud fylkesbibliotek, bruker jeg mye tid på egen kompetanseutvikling. Jeg jakter hele tiden på nye didaktiske prinsipper for å bidra til utvikling i biblioteksektoren.

TEKST: JANNICKE RØGLER

Jeg har flere mål med å følge MOOCs. Som bibliotekansatt er jeg interessert i nye arenaer for læring. Gjennom å gjøre meg kjent med hvordan MOOCs fungerer, vil jeg også lettere kunne sette meg inn i hvilke potensialer som ligger i dette for bibliotekene og bibliotekansatte. Jeg følger også MOOCs fordi jeg har et ønske om å lære nye ting og få faglig påfyll innenfor emner jeg er opptatt av.

KURS JEG HAR GJENNOMGÅTT:

Jannicke Røgler
Rådgiver
Buskerud fylkesbibliotek

Siden høsten 2013 har jeg fulgt flere MOOCs (Massive Open Online Course). Den første jeg forsøkte meg på var Norges første MOOC, «Teknologiendring og samfunnsutvikling». Kurset ble utviklet av professor Arne Krokan ved NTNU. Bibsys leverte den teknologiske plattformen Canvas. Høsten 2014 gjennomførte jeg MOOCen «OpenKnowledge: Changing the Global Course of Learning» fra Stanford University. En viktig drivkraft for å fullføre var at jeg fikk kursbevis fra et av verdens beste universiteter.

Selv om e-læring har eksistert i en årrekke, er MOOCs fremdeles i sin spede begynnelse. Teknologien og pedagogikken er i stadig utvikling. Det finnes mange ulike måter å gjennomføre en MOOC på, og det finnes en rekke verktøy som kan benyttes. Noen MOOCs kan du ta når som helst, mens andre gjennomføres innenfor en gitt tidsperiode. Kurset «OpenKnowledge» hadde en rekke funksjoner og måter å motivere på som gjorde det enklere å gjennomføre. Jeg fikk en ukentlig epost, jeg kunne chatte med lærere og studenter, samtidig som jeg som deltager var en del av et stort nettverk av studenter fra hele verden. I Norge har vi norsk digital læringsarena, NDLA.no, for elever i den videregående skolen. NDLA.no kan også sies å være en del av MOOC-landskapet. Målet er det samme – gjøre kunnskap og undervisning gratis tilgjengelig.

MINE ERFARINGER

MOOCs kan fort bli for uforpliktende i formen. Resultatene så langt viser at bare mellom 10 og 20% av kursdeltagerne fullfører. Det lave tallet peker på viktigheten av å vektlegge ulike strukturer, som f. eks. fysiske møteplasser og tilbud om opplæring i informasjonskompetanse. Her kan bibliotekene spille en rolle ved å tilby et sted å være -og skape et fellesskap rundt læring. For eksempel kan FlexPhil, ExPhil som nettkurs, være et aktuelt studium bibliotekene kan hjelpe til med å legge til rette for.

LESETIPS

Historien bak MOOCs <https://arne.wordpress.com/2012/12/03/mooc/>

Oversikt over norske MOOCs <http://www.mooc.no/>

Mooc guide <https://sites.google.com/site/themoocguide/>

Artikkel om hvorfor så få gjennomfører <http://www.universitetsavisa.no/politikk/article46733.ece>

Jon Hoems foredrag om MOOCs på Bibliotekmøtet i 2014 <http://l8ring.blogspot.no/2014/03/om-moocs-under-biblioteksmtet-2014.html>

Gøy å lære med MOOC

TEKST: **MONA FONNES**

MOOC er en ny og fleksibel måte å tilegne seg kunnskap på.

Jeg har selv tatt to kurs der jeg har fulgt undervisningsopplegget gjennom MOOC. Begge er relevante for bibliotek- og informasjonsvitenskap: *Metadata: Organizing and Discovering Information* og *Teaching Library Research Strategies*.

I tillegg har jeg fulgt noen kurs bare for moro skyld: *Dino 101: Dinosaur paleobiology*, *Scandinavian film and television* og *The American South: Its stories, music, and art*.

Det fine med MOOC er at du selv bestemmer hva du ønsker å oppnå. Det er uforpliktende, siden det er gratis. Du kan følge progresjonen i kurset uten å besvare alle oppgavene. Hvis nivået viser seg å være for høyt eller for lavt, eller hvis kurset viser seg å være uinteressant, kan du avslutte når som helst uten at det får noen konsekvenser.

Mona Fønnes,
Diakonhjemmet
Høgskole, biblioteket

De fleste kursene jeg har deltatt på er utviklet av store, internasjonale anerkjente universiteter. De investerer enorme pengesummer i produksjonen av kursene, og etterpå tilbyr de kurset gratis for alle som vil delta. De lager profesjonelle filmer og gode oppgaver, og følger til en viss grad opp hundre- eller

tusenvis av deltakere i forumene. Jeg har på denne måten fått muligheten til å lære av verdens beste fagfolk, helt gratis. Det er utrolig å kunne ta et kurs fra Harvard mens en sitter på bussen i Oslo.

Kursene jeg har tatt har vanligvis vært organisert som temamoduler med filmer, som har integrerte quizer. Instruktørene viser det de snakker om og, quizene gjør at man får testet forståelsen av stoffet underveis. Det er ikke så enkelt å lese seg til den samme kunnskapen på egenhånd. Du kan studere tirsdag kveld eller lørdag morgen, alt etter hva som passer for deg. En ulempe er at du mister nærheten til foreleseren. Men du kan ha et nettverk i diskusjonsforaene der både studenter og arrangør deltar. Det er lav terskel for å delta, og mange kursdeltakere brenner for temaene og deler gjerne sine kunnskaper med andre.

LÆRING VED REFLEKSJON OG ERFARINGSDELING

Kurset jeg holder på med nå handler om å undervise i informasjonskompetanse. Det er i stor grad basert på forumaktivitet. Læringen skal skje ved refleksjon og erfaringsdeling. Deltakerne på kurset er alt fra bibliotekarere og lærere til studenter og andre som har generell interesse for temaet. I forumene får jeg tilgang til mange flere ulike synspunkter på temaet enn hva jeg ville fått i formelle, samlingsbaserte utdanninger. Jeg har fått gode tips som jeg kan bruke når jeg selv holder kurs.

Jeg har også fått kunnskap om nye, teknologiske plattformer, og innblikk i noen pedagogiske prinsipper som kan fungere på nettet. I metadatakurset fikk jeg oppfrisket kunnskapene mine om for eksempel *xml* og *Dublin Core*.

MINE ERFARINGER

Selv om kvaliteten på MOOCer kan variere, liker jeg konseptet. Det er mulig å bare oppfylle minstekravet, for å bestå kurset. For å få et faglig utbytte bør en avsette 2-5 timer i uken til å jobbe med stoffet. Jeg mener også at det er viktig å være aktiv i diskusjonsforaene.

Jeg ser ikke på MOOC som en erstatning for ordinær høyere utdanning, men som et nyttig supplement.

Lovbestemt kompetanse

Bibliotekloven slår fast at alle kommuner skal ha fagutdannet biblioteksjef. Hva er bakgrunnen for §5 i Lov om folkebibliotek og hvordan fungerer dagens lovgivning?

TEKST: **SVEIN ARNE TINNESAND OG HILDE LJØDAL**

Det var ikke uten debatt at det i forbindelse med endringene i bibliotekloven i 2013 ble slått fast at alle kommuner skal ha fagutdannet biblioteksjef. Høringsutkastet viste til følgende utvikling i folkebibliotekene: I 1985 var det 183 kommuner (43%) som hadde fagutdannet biblioteksjef. I dag har dette økt til 307 kommuner (74%). Det er grunn til å tro at lovbestemmelsen har vært medvirkende til økningen. Over 90% av befolkningen bor nå i kommuner med fagutdannet biblioteksjef. Men lovkravet har ikke medført full dekning. Noe av grunnen til at dette ikke er oppnådd, er at det er vanskelig å få fagutdannede søkere til deltidsstillinger i små kommuner. Det er de små kommunene, med ett årsverk eller mindre i biblioteket, som har problemer med å oppfylle lovkravet. Kulturdepartementet mener likevel at det er riktig å holde på et kompetansekrav knyttet til biblioteksjefen ved folkebibliotekene. Dette begrunnes med at de fleste bibliotekene som i dag mangler denne kompetansen er små enheter med ett eller færre årsverk. Personalets kompetanse er dermed den viktigste faktoren for å kunne tilby en kvalitetsmessig, forsvarlig bibliotekstjeneste. Bibliotekenes virksomhet knytter seg ikke bare til driften av en enkelt biblioteksinstitusjon i snever forstand. Den omfatter også utvidete og utadrettede oppgaver og funksjoner, blant annet overfor spesielle brukergrupper, overfor skoleverket, og som del av et nasjonalt nettverk. Til sammenlikning har både Danmark og Finland krav til kompetanse knyttet til folkebibliotekene».

På tross av at det i beskrivelsen ble pekt på en positiv utvikling og behovet for fagkompetanse foreslo Kulturdepartementet to alternative lovtekster om kompetanse når utkastet til ny lov ble sendt ut på høring. Den ene var at kommunene nå ble pålagt å ansette fagutdannet biblioteksjef og at det i motsetning til i gjeldende lov ikke lenger skulle være åpning for dispensasjon. Den andre varianten var at loven skulle definere hva et bibliotek skal være, gjennom et funksjonskrav. Kommunen skulle da kunne ansette en leder for denne funksjonen/virksomheten uten at det ble satt spesielle krav til type utdanning denne lederen skulle ha.

Da lovproposisjonen ble fremmet for Stortinget gikk Regjeringen likevel inn for å opprettholde kravet til fagutdannet biblioteksjef, men åpnet for dispensasjon. I motsetning til den gamle formuleringen om toårig dispensasjon ble det denne gangen slått fast at dispensasjonen skulle være fast: *«Kompetansekravet for biblioteksjefer videreføres, og det vil være anledning til å søke om fast dispensasjon fra kravet dersom det ikke melder seg fagutdannet søker til en utlyst stilling. Det vil fortsatt være mulig å dispensere fra kravet om fagutdannet biblioteksjef i kommuner med godt utbygd bibliotekstjeneste og bred bibliotekfaglig kompetanse. Bestemmelser om kvalifikasjonskrav og dispensasjon fastsettes i forskrift.»*

Under behandlingen gikk et enstemmig Storting inn for dette, men i innstillingen fra familie- og kulturkomiteen ble ønsket om større fleksibilitet når det gjelder utdanningsbakgrunn understreket.

Lovvedtaket fordret at både definisjonen av fagutdannet biblioteksjef og kriteriene for dispensasjon ble beskrevet i forskriftene til loven. I **høringsforslaget** til forskrifter, som ble lagt fram et halvt år etter at loven var behandlet i Stortinget, ble benevnelsen fagutdannet biblioteksjef definert på følgende måte:

«Med fagutdannet biblioteksjef i kommunen og bibliotekfaglig kompetanse i fylkeskommunen forstås kandidat med bachelor- eller høyere grad, der minst 120 studiepoeng bibliotekspesifikke fag inngår, eller kandidat med bachelor- eller høyere grad med minst 60 studiepoeng bibliotekspesifikk påbygning, eller tilsvarende utdanning.

Svein Arne Tinneland
Stabsdirektør
Nasjonalbiblioteket

Hilde Ljødal
Seniorrådgiver
Nasjonalbiblioteket

Der en kandidats praktiske erfaring i bibliotek overstiger tre år, kan dette komme i stedet for den bibliotekspesifikke påbygningen.»

I høringsrunden kom det inn over seksti svar fra organisasjoner, kommuner og departement. Svært mange av disse ønsket ikke at realkompetanse skulle kunne erstatte 60 studiepoeng bibliotekspesifikk påbygning, som Departementet hadde åpnet for i paragrafens siste ledd. Flertallet av høringsinstansene mente at bibliotekspesifikk kompetanse var noe vordende biblioteksjefer måtte tilegne seg gjennom teoretisk utdanning, ikke gjennom praktisk bibliotekerfaring.

På denne bakgrunn la Departementet fram forskrifter der muligheten for å bytte teori mot erfaring for å bli fagutdannet biblioteksjef ble fjernet. Dermed ble fagutdannet biblioteksjef beskrevet på følgende måte.

«Biblioteksjefen er den faglige og administrative leder for kommunens samlede folkebibliotekvirksomhet. Når stillingen som biblioteksjef i kommunen lyses ut skal det stilles krav om fagutdanning.

Fagutdannet biblioteksjef i kommunen og bibliotekfaglig leder i fylkeskommunen skal ha en av følgende utdanninger:

- a) bachelor- eller høyere grad med minst 120 studiepoeng i bibliotekspesifikke fag.*
- b) bachelor- eller høyere grad med minst 60 studiepoeng i bibliotekspesifikk påbygning*
- c) tilsvarende utdanning.»*

HVILKEN KOMPETANSE HAR BIBLIOTEKENE BEHOV FOR?

Selv om det i forbindelse med lovarbeidet har blitt lagt vekt på at bibliotekene har behov for variert kompetanse og at Stortinget understreket dette i sin behandling, så gir bibliotekloven og forskriftene til denne nokså trange grenser for hva bibliotekfaglig utdanning er. Langt på vei vil disse være definert av de utdanningsinstitusjonene som tilbyr bibliotekfaglig utdanning.

Nasjonalbiblioteket påpekte i et notat til Kulturdepartementet i desember 2013 at: *Ved gjennomgang av dagens opplæring er det naturlig å begynne med å se på grunnutdanningen for bibliotekarere. Er den tilpasset framtidens behov? I bibliotekmeldingen sies det: «Kultur- og kyrkjedepartementet og Kunnskaps-*

departementet vil i fellesskap vurdere behovet for å evaluere grunnutdanninga i bibliotekfag på ny». Kulturdepartementet bør følge dette opp ovenfor Kunnskaps og forskningsdepartementet med sikte på å få vurdert om grunnutdanningen ivaretar dagens krav. Dette må også gjøres for etter- og videreutdanningstilbudene. Behovet for differensiert kunnskap i bibliotekene vil gjøre det naturlig å se dette i sammenheng med ulik gradsstruktur og studiepoeng hentet også fra andre fagområder. Ledelsesutvikling er spesielt viktig. Det er viktig at slik utvikling skjer som en del av kommunenes eller lokalmiljøets utvikling, slik at ledelse av bibliotek blir vurdert som viktig på linje med andre institusjoners. Dette er også kommunens ansvar. En kan imidlertid vurdere om det kan settes av utviklingsmidler hvor en kan søke om støtte til å delta på utviklingsprogram for ledere. Nasjonalbibliotekets tildeling av prosjekt- og utviklingsmidler er også et virkemiddel for å styrke kompetanseutviklingen i bibliotekene gjennom de læringsprosessene som skjer gjennom utviklingsarbeidet. Erfaringsoverføring fra utviklingsprosjekt er en del av bibliotekenes kompetanseutvikling. Slik overføring skjer både gjennom publikasjoner fra Nasjonalbiblioteket og gjennom foredrag om prosjektene. I noen prosjekter har kompetanseutvikling innen innsatsområdet vært en del av prosjektet.

Foto: Hilde Ljødal

HVORDAN PRAKTISERES § 5 OG DISPENSASJONSBESTEMMELSENE ETTER 2014?

Dispensasjonsordningen ble etablert som følge av kravet i § 5 i Lov om folkebibliotek fra 1985 om at alle kommuner skulle ha fagutdannet biblioteksjef og tilhørende forskrift om personale i kommunale folkebibliotek fra 1987. Dette var ment å være en overgangsordning for å nå målet om fagutdannede biblioteksjefer i alle landets kommuner. Dispensasjonsordningen videreføres fortsatt etter snart tretti år, men i en i enklere versjon med grunnlag i en ny Forskrift om kvalifikasjonskrav for ansatte i folkebibliotekene, fra 1. januar 2014.

Målet om full dekning i alle landets kommuner av fagutdannede biblioteksjefer er fortsatt ambisiøst. 74 % av kommunene har tilsatt fagutdannet biblioteksjef (Folkebibliotekstatistikk, 2013) og dekningsgraden går sakte opp. Dispensasjonsadgang vil fortsatt være et virkemiddel for å opprettholde funksjonen som biblioteksjef i de små kommunene som ofte kjennetegnes ved at de på grunn av størrelse og kommuneøkonomi ikke kan tilby heltidsstillinger. Det blir ofte gjennomtrekk i deltids biblioteksjefstillinger og flere av de mindre kommunene er gjengangere når det gjelder søknad om dispensasjon. Kravet om fagutdanning i § 5 skaper for så vidt et misforhold i og med at det samme kompetansekravet stilles til biblioteksjefstillinger i store, mellomstore og små kommuner. Det er fortsatt ingen differensiering når det gjelder kravet til kompetanse i stillingen for en biblioteksjef i Oslo med 634 463 innbyggere og en biblioteksjef i Rødøy med 1305 innbyggere. Spisskompetanse på for eksempel ledelse og organisasjonsutvikling behøves mer i de større kommunene enn i de mindre, mens generalister er å foretrekke i de mindre kommunene.

I 2015 er det fortsatt de små kommunene med ett årsverk eller mindre som berøres av dispensasjonsordningen, og som må søke Nasjonalbiblioteket om dispensasjon fra kravet om fagutdannet biblioteksjef. Ca. en tredjedel av de små kommunene er per i dag uten fagutdannet biblioteksjef. Det vil si at 119 kommuner ikke har fagutdannet biblioteksjef, mens 309 har fagutdannet biblioteksjef (Folkebibliotekstatistikk, 2013). Til sammenlikning var det i 1985 257 som ikke hadde fagutdannet biblioteksjef, mens 187 hadde fagutdannet biblioteksjef av de daværende 454 kommuner. Trenden viser at det er de samme kommunene som har utfordringer med å beholde personale og som må ha flere omganger med utlysninger, søknadsprosesser og dispensasjoner. Men det er har skjedd noen endringer.

FORSKJELL PÅ GAMMEL OG NY DISPENSASJONSORDNING

I dagens biblioteklov er det én dispensasjonsordning, mot tidligere to ordninger; en *midlertidig dispensasjon* som var gjeldende for to år, og en såkalt *fast dispensasjon*. Den som var tilsatt på midlertidig dispensasjon var også tilsatt midlertidig, med den usikkerheten dette innebar for vedkommende. Etter to år skulle stillingen lyses ut på nytt, og dersom kommunen heller ikke da fikk fagutdannede søkere kunne den som hadde vært midlertidig ansatt tilsettes på en fast dispensasjon som varte til arbeidsforholdet for den tilsatte biblioteksjefen opphørte. En forutsetning for den midlertidige dispensasjon var at den som ble tilsatt gjennomgikk et innføringskurs i bibliotekkunnskap dekket av staten. Dersom en stilling etter endt midlertidig dispensasjonsperiode ble lyst ut uten at det meldte seg fagutdannet søker, kunne Nasjonalbiblioteket godkjenne at den som hadde hatt stillingen under betingelsen midlertidig dispensasjon kunne tilsettes fast, på vilkår av at vedkommende forpliktet seg til å gjennomgå et større utdanningsopplegg som Kulturdepartementet fastsatte for stillingen. Tidligere ABM-utvikling, og etter hvert Nasjonalbiblioteket forvaltet ordningen og hadde avtale med Høgskolen i Oslo og Akershus om utdanningsopplegget fram til 2014.

Personalets kompetanse og kvalifiserte biblioteksjefer er i 2015 fortsatt den viktigste faktoren for å kunne tilby en kvalitetsmessig og aktuell bibliotektiltjeneste for publikum. Den største forskjellen på gammel og ny biblioteklov er at nå kan kommunene selv enklere gjøre en vurdering ut fra lov og forskrift hvorvidt de skal søke om dispensasjon fra kravet i § 5 eller ikke.

I følge den nye bibliotekloven er det kun en dispensasjonsordning som gjelder for biblioteksjefer uten bibliotekfaglig utdanning så lenge som vedkommende er i arbeidsforholdet. Slutter vedkommende i stillingen har kommunen ikke dispensasjon og må søke på nytt om dispensasjon dersom det etter en ny stillingsutlysning ikke kommer fagutdannede søkere.

En annen vesentlig endring er at det nå er kommunenes ansvar å sørge for opplæring og kompetanseutvikling for de dispenserte biblioteksjefene og ikke staten ved Nasjonalbiblioteket, slik det var tidligere.

En tredje endring er at kommunen skal vise til eventuelle forsøk med interkommunalt samarbeid med nabokommunen når den søker om dispensasjon fra kravet om bibliotekfaglig utdanning. Det har skjedd en forflytting av

ansvaret for å følge opp de dispenserte biblioteksjefene, fra statlig nivå til kommunalt nivå.

Den nye dispensasjonsordningen har ikke vært i drift lenge nok til at NB har større erfaringer fra feltet om hvordan de dispenserte biblioteksjefene følges opp når det gjelder kurs og etterutdanning fra bibliotekeiernes side. Men i dispensasjonssøknader fra kommunene har det uoppfordret vært vist til konkrete planer for etterutdanning og kurs tilpasset den dispenserte biblioteksjefen. Kommunene har også i sine søknader vist til interkommunalt samarbeid mellom nabokommuner som både har vært mislykket og vellykket. Flere har også vist til nettverksamarbeid mellom kommuner som en viktig arena for å dele kunnskap og erfaring og som et bidrag til opplæring for dispenserte biblioteksjefer.

Det kan se ut som det å flytte ansvaret for etterutdanning og kurs fra staten til kommunene fører til en sterkere forankring til kommunen og at arbeidsgiveransvaret får mer tyngde enn tidligere. Tidligere ble alle dispenserte biblioteksjefer tilbudt et likt kursopplegg uavhengig av deres tidligere kompetanse og erfaringsbakgrunn. NB registrerte gjennom årenes løp hvordan motivasjonen blant en del kursdeltakere for å fullføre de lovpålagte kursene, syntes å være varierende, med det resultat at flere kursdeltakere enten brukte lang tid på å gjennomføre kursopplegget eller de fullførte ikke. Flere kursdeltakere ga tilbakemeldinger om at kursopplegget heller ikke var tilpasset det reelle kompetansebehovet som biblioteksjefene mente de trengte ute i bibliotekhverdagen. Ved dagens ordning har bibliotekeieren og biblioteksjefen i større grad mulighet til å tilpasse kurs og kompetanseutvikling etter bibliotekets behov og de lokale forutsetningene for bibliotekdrift, samt til å tilrettelegge utdanningsopplegget mer ut fra biblioteksjefens tidligere kompetanse og erfaringsbakgrunn. NB ser klart fordelene ved den nye ordningen. To ulike dispensasjonsordninger førte til ekstra byråkrati, uten at dette nødvendigvis førte til flere kvalifiserte biblioteksjefer eller bedre bibliotektenester.

HVORDAN PRAKTISERES DISPENSASJONSBESTEMMELSENE?

Nasjonalbiblioteket er satt til å forvalte Lov om folkebibliotek, og kommunene kontakter NB når de har lyst ut biblioteksjefstillingen og ikke fått fagutdannete søkere. Kommunen gjør selv en vurdering når det gjelder bibliotekloven, og om de må søke Nasjonalbiblioteket om dispensasjon fra

kravet i § 5. Forskrift om kvalifikasjonskrav for ansatte i folkebibliotek er enklere å forholde seg til, når det gjelder beskjed om når det skal søkes om dispensasjon eller ikke.

Søknaden vurderes opp mot forskriftens § 2, og hva som regnes som bibliotekfaglig utdanning. Ved avgjørelsen skal det legges vekt på om interkommunalt samarbeid med nabokommunen er vurdert og om kompetansekravet vil bli oppfylt gjennom en plan for etter- eller videreutdanning for vedkommende som er tilsatt i biblioteksjefstillingen.

En søknad om dispensasjon skal inneholde:

- Henvisning til hvor søknaden har vært offentlig utlyst
- En kort begrunnelse hvorfor en har valgt å ansette aktuell kandidat til stillingen
- Opplysning om interkommunalt samarbeid med nabokommunen er vurdert
- Opplysning om kompetansekravet vil bli oppfylt gjennom etter- eller videreutdanning
- Vedlagt utlysningstekst
- Vedlagt utvidet søkerliste

Dispensasjoner som ble innvilget før den nye forskriften trådte i kraft 1.1.2014, gjelder fremdeles ut fra de betingelsene som ble gitt under den tidligere bibliotekloven. Kulturdepartementet utarbeidet ikke særskilte overgangsordninger.

I 2014 behandlet og innvilget Nasjonalbiblioteket 11 dispensasjonssaker etter den nye bibliotekloven. Praktisering av dispensasjonsbestemmelsene har så langt ikke ført til større diskusjoner, slik det kunne tegne til å bli da den nye forskriften om kvalifikasjonskrav for ansatte i folkebibliotek var ute til høring i 2013.

Hva regnes som «fagutdannet bibliotekar»? Dette spørsmålet stilles ofte til Nasjonalbiblioteket. NB er ikke en godkjenningssinstans for høyere utdanning, men NB får ofte forespørsler om dette fra så vel enkeltpersoner som fra kommuner og fylkeskommuner, uten at de har en dispensasjonssak gående. Det er utdanningsinstitusjonene som tildeler grader og vurderer utdanning. Definisjonene i den forrige forskriften om personale i kom-

munale folkebibliotek ble tidligere oppfattet som normative, nå er bildet mer sammensatt og det kan ikke forventes at NB skal fylle en funksjon som godkjenningssinstans for hva som kvalifiseres som profesjonsutdanning i sektoren. De utfordringene som profesjonen står overfor på dette området må ses mer uavhengig fra forvaltningen av § 5 i bibliotekloven.

Samfunnsutviklingen og teknologien stiller stadig nye krav til utdanning og kompetanse. Vi beveger oss i mange profesjoner vekk fra fastlagte studieløp og mer i retning av sammensetning av relevante fag og ulike grader. Profesjonsforbundene og utdanningsinstitusjonene har vesentlige roller i diskusjonen rundt dette.

LITTERATUR:

Folkebibliotekstatistikk for 2013. Oslo: NB

Tilgjengelig URL: <http://www.nb.no/Bibliotekutvikling/Tall-og-fakta/>

[Statistikk-for-norske-bibliotek/Folkebibliotek](http://www.nb.no/Bibliotekutvikling/Tall-og-fakta/Statistikk-for-norske-bibliotek/Folkebibliotek)

Forarbeider til forskrifter. Artikkel i Bibliotekaren nr. 7/8-2014

Tilgjengelig URL: <http://bibforb.no/forarbeider-til-forskrifter/>

Kulturdepartementet (KD) 2014. Lov om folkebibliotek. Oslo: KD

Tilgjengelig fra URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>

Kulturdepartementet (KD) 2014. Forskrift om kvalifikasjonskrav for ansatte i folkebibliotek. Oslo: KD

URL: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-12-20-1656>

<http://www.nb.no/Bibliotekutvikling/Aktuelt/Nyheter-bibliotekutvikling/>

[Utvikling-av-folkebiblioteksektoren](http://www.nb.no/Bibliotekutvikling/Aktuelt/Nyheter-bibliotekutvikling/Utvikling-av-folkebiblioteksektoren)

Lesesalen, Nasjonalbiblioteket. Foto: Ketil Born

Fylkesbibliotekenes sentrale rolle i kompetanseutviklingen

Det er ofte fylkesbibliotekene som er den viktigste tilbyderer av kurs- og kompetansetiltak til de ansatte på folkebibliotekene.

TEKST: GUNHILD AALSTAD

Lov om folkebibliotek, §6, definerer fylkesbibliotekenes oppgaver i kompetansesammenheng slik:

«Fylkeskommunen skal ivareta regionale bibliotekoppgaver og regional bibliotekutvikling, herunder gi råd til lokale myndigheter, yte bibliotekfaglig veiledning og assistanse, og arrangere møter og kurs om bibliotekspørsmål.»

Meld.St.23 (2008-2009) Bibliotek. Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarerna i ei digital tid legger vekt på behovet for et kompetanseutviklingsprogram for å styrke og utvikle den samlede kompetansen i biblioteksektoren. «Eit kompetanseutviklingsprogram bør ta høgde for å utvikle den samla kompetansen i biblioteka. Viktige aspekt i eit slikt program vil vere biblioteka som læringsarena, opplæring i informasjonskompetanse gjennom heile grunnutdanninga og i høgare utdanning, biblioteka som arena og møtestad i eit fleirkulturelt samfunn og kunnskap om og kompetanse på dei digitale utfordringane.» (s.109)

ABM-skrift §56. Kompetanseutvikling i bibliotek. Rammer og prioriteringer (ABM-utvikling 2009) definerer fylkeskommunen som en regional utviklingsaktør når det gjelder styrking av kompetansen i bibliotekene. Fylkesbiblioteket har et lovfestet ansvar for å arrangere møter og kurs om bibliotekspørsmål, og tilbyr hvert år mange kompetansehevende tiltak.

Nasjonalbiblioteket gjennomførte en fylkesbibliotekundersøkelse i 2011, som gir et godt innblikk i arbeidet som ble gjort på kompetanseutviklingsområdet på den tiden og som viser en høy aktivitet på kursfronten.

Mange av fylkesbibliotekene har utarbeidet egne kompetanseutviklingsplaner som vektlegger strategien for dette arbeidet framover. Eksempelvis har Hordaland vedtatt en plan: *Strategi for kompetanseutvikling i folkebibliotek og skulebibliotek i Hordaland 2011-2015*. Mange fylkesbibliotek har gjennomført en kompetansekartlegging blant bibliotekansatte i folke- og skolebibliotekene. Kartleggingen er lagt til grunn for temaene i kompetanseutviklingsstrategiene.

Hva som vektlegges varierer, men en ser også en tydelig sammenheng mellom valg av temaer og de statlige innsatsområdene.

Fylkesbibliotekene gjennomførte 293 møter, kurs og seminarer i 2013. I underkant av 7 500 personer deltok på disse samlingene.

I tillegg til kurs, temadager og seminarer, kan kompetansehevende tiltak skje på ulike måter. Det kan for eksempel være samarbeid om prosjekter mellom fylkesbiblioteket og kommunene. Prosjektvirksomhet styrker kompetansen gjennom prosesser som fylkesbibliotekene initierer. Fylkesbibliotekene reiser også ut i det enkelte folkebibliotek og gir råd og veiledning med hensyn til utvikling og drift. På denne måte skjer en naturlig kunnskapsdeling.

Flere fylkesbibliotek har også kartlagt egne kompetansebehov. Det er viktig at fylkesbibliotekenes ansatte innehar den nødvendige kompetansen for å drive aktiv kompetanseutvikling i kommunene.

På de følgende sidene i dette heftet av Bibliotheca Nova presenteres ulike kompetansehevingstiltak initiert av fylkesbibliotekene.

Biblioteklandskap for ei ny tid

Prosjektet *Biblioteklandskap i endring* har rusta biblioteka i Hordaland for framtida. Samarbeid mellom bibliotek har konstituert og konsolidert bibliotekregionar i fylket. Biblioteka som er med, har fått felles identitet og ser stor nytte av samarbeidet.

TEKST: RUTH ØRNHOLT OG ELIN GOLTEN

STORE FORSKJELLAR

Hordaland har 33 kommunar med folketal varierende frå 372 i Modalen til 272 000 i Bergen. Det er nokre relativt store kommunar i fylket, som utgjør naturlege regionale sentra. Folketalet i kommunane rundt Bergen veks fort, medan utkantane kjempar for å halde på innbyggjarane sine. Fylket er stort i areal og oppdelt av fjordar og fjell. Reiseavstanden til Bergen er lang, for mange.

Hordaland ligg omtrent midt på treet på bibliotekstatistikken. Nokre kommunar utmerkar seg med høgt utlån og besøk, medan andre blir alarmerande lite brukt.¹³ kommunar har ikkje fagutdanna biblioteksjef, men sjefar med t.d. bakgrunn som journalist, kulturfagleg utdanning eller utdanning innanfor litteratur og pedagogikk.

Det er ei utfordring for bibliotek i små kommunar med avgrensa ressursar å oppretthalde ein posisjon som relevante institusjonar for framtida. Det er ikkje lett å vere innovativ og kreativ i eit bibliotek med berre ein eller to tilsette. Fylkesbiblioteket har difor dei siste ti åra prioritert arbeid med samarbeid mellom nabokommunar. Ved å arbeide saman, kan dei bibliotektilsette gje betre bibliotektenester, mellom anna gjennom å bidra med ulik kompetanse.

BIBLIOTEKLANDSKAP I ENDRING

Det treårige prosjektet *Biblioteklandskap i endring* starta i 2010. Hovudmålet var at fylkesbiblioteket i samarbeid med staten og kommunane, skulle utvikle robuste og omstillingsdyktige bibliotek, som kan tilby alle innbyggjarane betre bibliotektenester.

Fundamentet for prosjektet var fem regionale biblioteksamarbeid. Fire blei etablert utover 2000-talet, medan det femte blei etablert allereie i byrjinga av 90-talet. Samarbeidet mellom dei åtte biblioteka i Nordhordland har vore ein modell for heile landet.

Innhaldet i prosjektet har vore kompetanseheving, utvikling av modellar, infrastruktur og stimulering til kreativitet og nytenking. Den viktigaste strategien har vore å styrke samarbeidet mellom fylkesbiblioteket og dei fem regionale biblioteksamarbeida. Vi har systematisert og formalisert eit arbeid som har gått føre seg i fleire år, og tatt eit samla grep om utvikling og endring i biblioteka.

Prosjektet omfatta 30 av kommunane, dvs. at Voss, Os og Bergen ikkje var med i den opphavlege søknaden. Undervegs har Voss og Os blitt trekt med i ulik grad. Kompetansehevande tiltak har vore for alle.

Ruth Ørnholt
Fylkesbiblioteksjef
Hordaland fylkesbibliotek

Elin Golten
Spesialrådgiver
Hordaland fylkesbibliotek

Fire biblioteksjeftar frå Nordhordland samla til idèmyldring. Frå venstre Bente Dammen (Osterøy), Kjellaug Bolset Strand (Masfjorden), Inga Jorunn Nåndal (Modalen) og Bente Bing Kleiva (Meland)

BEREKRAFTIGE OG FORPLIKTANDE BIBLIOTEKSAMARBEID

Fylkesbiblioteket underteikna partnerskapsavtaler med Sunnhordlandsbiblioteka, Nordhordlandsbiblioteka, Biblioteka i Vest, Hardangerbiblioteka, og biblioteka i Samnanger, Fusa og Vaksdal. Avtalane er mykje like i utforming, men er ulike på dei punkta der det er tatt omsyn til lokale prioriteringar i samarbeidsavtalene mellom biblioteka.

Partnerskapsavtalen definerer prioriteringar og forventingar mellom partnarane og er knytt til eit økonomisk tilskot frå prosjektet. Bruken av midlane har blitt dokumentert som enkle handlingsplanar og rekneskap levert til fylkesbiblioteket. Sjølv om beløpa ikkje er store, har løyvingane frå prosjektet både signalverdi og stimulerande effekt. Avtalen forpliktar partane til å halde dialogmøte kvart år. Gjennom desse føringane har prosjektet vore med på å styre utviklinga i samarbeida.

PROFILERING AV BIBLIOTEKA PÅ INTERNETT

Vi bestemte tidleg at vi ikkje ville utvikle ein felles nettstad eller portal for alle biblioteka i fylket, men at kvart samarbeid skulle ha sin eigen nettstad. Resultatet er at fire av samarbeida har felles nettstad, og at vi arbeider for ei løysing med ein felles mal som dei resterande biblioteka kan nytte.

Nettstadene samlar dei digitale ressursane i biblioteka sine tenestetilbod. Dei blir nytta til kommunikasjon og profilering og er eit samlingspunkt for samarbeida.

Fylkesbiblioteket står for drift, opplæring og brukarstøtte. Nettstadene er utvikla i den frie programvaren Drupal. Det er lagt vekt på god integrasjon av katalogtenesene, gjenbruk og hausting av innhald, god tilgang og utforming. Nettstadene byggjer til ein viss grad på ein felles mal som igjen blir tilpassa kvar region. Nettstadene som er under arbeid, blir utvikla i EasyWeb og Wordpress.

Nettsida for Sunnhordlandsbiblioteka blei relansert i oktober 2013

Parallelt med utviklinga av dei tekniske løysingane, har fylkesbiblioteket leia arbeidet med å etablere gode redaksjonar i samarbeidsregionane, som saman skapar innhald og nyttar dei samla ressursane dei har. Det har blitt gjennomført stegvise endringar i design, struktur og innhald. Med høg kvalitet på den tekniske løysinga og på redaksjonsarbeidet er målet at brukarane skal få auka tilgjenge til det samla bibliotektilbodet i sitt distrikt.

MED DUGLEIK FOR FRAMTIDA

Ei av oppgåvene til fylkesbiblioteka er å syte for at biblioteka har kompetanse til å møte framtidige krav, at dei har dupleik for framtidias bibliotek.

Våren 2010 gjennomførte vi ei kartlegging av kompetanse og kompetansebehov blant alle bibliotektilsette i fylket. Resultatet av spørjeundersøkinga har blitt nytta til ein målretta og prioritert strategi for kompetanseutvikling i folkebibliotek og skulebibliotek i Hordaland 2011- 2015. Strategien blei politisk vedtatt og har fire satsingsområde: formidling, marknadsføring,

digital kompetanse, og endringsleiing/endringskompetanse. Prioriteringane er svar på ønska som kom fram i kartlegginga sett i lys av dei utfordringane biblioteka møter om endring og utvikling og dei krava til kompetanse dette fører med seg.

Iløpet av prosjektet er det arrangert ei rekke kurs og konferansar med ulike tema. Tiltak som fell under dei fire satsingsområda har blitt prioritert. Kursoversikta på nettstaden til fylkesbiblioteket fungerer som ein årleg handlingsplan for kompetansestrategien. Bibliotektilsette i fylket er vant til å hente inn informasjon om kurs og samlingar der. Kurs som har blitt streama og ulike presentasjonar er tilgjengeleg på same stad.

Hardangerbiblioteka på møte i Eidfjord. Frå venstre: Ågust Magnússon og Lena Glesnes (fylkesbiblioteket), Timo Knock (Eidfjord), Ragne Helene Vestrheim (Kvam), Merete Gauden (Jondal), Erika Alnæs (Ullensvang), Else Marie Sandal (Odda), Bjørn Finne (Ulvik/Granvin), Sigrun Furnes og Elin Golten (fylkesbiblioteket)

KOMPETANSE FOR INNOVATIVE BIBLIOTEK

For å skape ein kreativ og omstillingsdyktig biblioteksektor, treng bibliotektilsette ny kompetanse. Bibliotekleiarar treng mellom anna kompetanse på leiing, organisasjonsutvikling, å utvikle idear, setje idear ut i livet, og fullføre prosjekt.

I samarbeid med Institutt for økonomiske og administrative fag ved Høgskolen i Bergen, arrangerte vi studiet *Endringsleiing, innovasjons- og kunnskapsleiing*. Studiet gav 15 studiepoeng på bachelornivå, var gratis, og særskilt tilpassa for bibliotektilsette. Fokus var biblioteket som arena for kunnskapsproduksjon, kunnskapsformidling og møteplass, og på bibliotekaren som profesjonsutøvar og endringsagent.

Det var både overraskande og positivt at heile 17 av kommunane var representert blant studentane som blei tatt opp. Alle dei fem biblioteksamarbeida var representert med minst ein deltakar. I januar 2013 fullførte 21 studentar eit omfattande studieopplegg med stort pensum og fire obligatoriske innleveringsoppgåver.

I følge studentane var det kombinasjonen av det aktuelle fagfeltet og god tilrettelegging som var avgjerande for at dei tok til med studiet. Opplegget var slik at studentane kunne planlegge og gjennomføre endringsprosessar på arbeidsplassen sin. Dei reflekterte over problemstillingar i eigen verksemd, og oppgåvene var knytt til utvikling av eigen organisasjon.

Studiet har bygd eit felles teoretisk fundament og språk i biblioteka i fylket. Det har skapt ei bevisstgjerings og ein kultur for endring, eksperimentering og leik. Dei bibliotektilsette er også rusta med verktøy for korleis endringsprosessar skal gjennomførast. Dette er grunnlag for initiativ til prosjekt og innovasjon, og det styrkjer nettverket innan og mellom biblioteksamarbeida.

Resultatet har vist seg m.a. i at Hordaland hadde flest søknader av alle om prosjektmidlar frå Nasjonalbiblioteket i 2012 og 2014, og at det er eit aukande tal søknader til fylkesbiblioteket sin pott til små innovative prosjekt i biblioteka.

LEIK: EIT VERKTØY OG EIN TEKNIKK FOR Å OPPNÅ KREATIVE INNOVASJONSPROSESSAR I BIBLIOTEKA.

Dersom ein skal få til innovasjon i folkebiblioteka, må ein prioritere åtferd og oppgåver som kan føre til utvikling. *Leik* er eit verktøy for dette, men tid, motivasjon og økonomisk armslag til å drive med leik er avgjerande faktorar for å få det til. Vi har invitert folkebiblioteka til leik gjennom to hovudfokus: leik som ein sinnstilstand, og leik i og med arbeid.

Born i Austevoll arbeider med tema venskap i stemningsrommet som biblioteket har fått leikmidlar til.

Vi har lyst ut midlar til leikprosjekt i to omgangar, og totalt 12 prosjekt i 14 kommunar har fått tilskot på frå 5000 kr til 20.000 kr. Prosjekta er småskalaprosjekt med ein viss grad av nyskaping og eksperimentering. Døme på prosjekt som fekk støtte: Stand-up-formidling, sjakkturneringar, barselgrupper i leikent miljø, nettbrett-verkstader, open scene for barn og unge, og leik med digitale media. Eit av kriteria for tildeling var at prosjekta skulle profilerast i lokale media for å vere med på å endre folk sitt inntrykk av kva bibliotek er og skal vere.

Det største tilskotet har gått til Osterøy bibliotek og prosjektet *Kan Numerus Currens vere svaret?* Biblioteket ønskjer å gjere det lettare for brukarane å finne fram i biblioteket på eiga hand. Ei ny oppstilling av materialet skal frigjere tid for dei tilsette til rettleiing og arrangement. Det er eit radikalt grep som mange er ueinig i, men som vil kunne gje erfaring om innovative måtar å drive bibliotek på.

BUDD FOR FRAMTIDA

Prosjektet Biblioteklandskap i endring har gjort biblioteka i fylket betre rusta for framtida, og det har gitt fylkesbiblioteket ein plattform for å nå ut til alle biblioteka i fylket. Ved å arbeide i interkommunale samarbeid står biblioteka

sterkare, og har større bredde når det gjeld kompetanse. I fellesskap oppnår dei betre bibliotektenester. Felles nettstader har vore samlande og drivande i arbeidet. Støtte på relativt små summar frå fylkeskommunen, har ført til permanente tiltak i biblioteka og «stunts» som har hatt stor publikumsappell. Auka kompetanse har gjort dei tilsette bevisste og endringsvillige, og rusta dei til å kunne gjennomføre endringar. Gjennom biblioteksamarbeid og i fellesskap med fylkesbiblioteket, går biblioteka i Hordaland inn i ei ny tid.

Hardangerbiblioteka: Eidfjord, Granvin, Jondal, Kvam, Odda, Ullensvang og Ulvik
<http://hardangerbiblioteka.no>

Sunnhordlandsbiblioteka: Austevoll, Bømlo, Etne, Fitjar, Kvinnherad, Stord, Sveio og Tysnes
<http://www.Sunnbib.no>

Biblioteka i vest: Askøy, Fjell, Sund og Øygarden <http://www.Biblioteka.ivist.no>

Nordhordlandsbiblioteka: Austrheim, Fedje, Lindås, Masfjorden Meland, Modalen, Osterøy og Radøy <http://www.Mittnordhordland.no>

FAKTA

Prosjekt-tittel: Biblioteklandskap i endring

Prosjektansvarleg: Hordaland fylkesbibliotek

Ansvarleg kontaktperson: Ruth Ørnholt

Prosjektstøtte frå Nasjonalbiblioteket: 2011 – 2013 kr 1,4 mill

Mål for prosjektet:

Fylkesbiblioteket vil i samarbeid med staten og kommunane utvikle robuste og omstillingsdyktige bibliotek i Hordaland som kan tilby alle innbyggjarane betre bibliotektenester.

1. Etablere berekraftige og forpliktande biblioteksamarbeid i fem regionar i Hordaland i partnerskap med fylkeskommunen
2. Utarbeide ein strategi for kompetanseutvikling for biblioteka i Hordaland, og utarbeide og gjennomføre ein handlingsplan for kompetanseutvikling for folkebiblioteka i fylket
3. Leggje til rette for digital samhandling og kunnskaps- og kompetansedeling gjennom å prøve ut digitale kommunikasjons- og samarbeidsverktøy
4. Stimulere til leik som verktøy og ein teknikk for å oppnå kreative innovasjonsprosessar

Samarbeidspartnarar: Sunnhordlandsbiblioteka, Hardangerbiblioteka, Nordhordlandsbiblioteka, Biblioteka i Vest, Biblioteka i Fusa, Samnanger og Vaksdal, Voss bibliotek og Os folkebibliotek

Innsatsområde: Samarbeid

Ta en bibliotekar og la henne vandre

«Vi har satt i gang en prosess og vippe biblioteket ut av 'stillstanden'», sier en av prosjektdeltakerne i prosjektet *Ta en bibliotekar og la henne vandre*.

TEKST: KARIANNE ALBRIGTSEN AAM

BIBLIOTEKVANDRING SOM VIRKEMIDDEL OG METODE

I 2012 ble det holdt et utviklingsseminar for bibliotekene i Hedmark fylke. Seminaret var støtta av Nasjonalbiblioteket, og formålet var, sammen med folkebibliotekene i fylket, å drøfte mulighetene til å søke midler og gjennomføre prosjekter, og å synliggjøre hvilke gevinster vi kan få ved å delta

i og ta initiativ til utviklingsarbeid. Samtalene resulterte i lanseringen av et kompetanseprosjekt. Fylkesbiblioteket står som koordinator og leder for prosjektet, mens folkebibliotekene er deltakere og en drivende kraft i å bestemme hvordan vi gjennomfører det.

Karianne Albrigtsen Aam
Fylkesbiblioteksjef
Hedmark fylkesbibliotek

Målet for prosjektet er å heve kunnskapen og kompetansen hos ansatte i folkebibliotekene om fokusområdene bibliotek og formidling og, bibliotekene som møteplass og samfunnsaktør, ved å:

1. Utnytte og utvikle formidlingspotensialet i bibliotekene

2. Skaffe oss nye erfaringer, og finne nye måter å bruke bibliotekrommet på i formidlingssammenheng
3. Utfordre både hospitanter og verter til å bruke sin egen formidlingserfaring.
4. Fornye bruken av bibliotekrommet.

Vi etablerte to fokusområder: Det ene er utvikling av ny formidling i biblioteket og det andre er utvikling og fornying av bibliotekarealene. I tildelingen fra Nasjonalbiblioteket ble det lagt føringer på at prosjektet skulle legge særlig vekt på å beskrive hvordan hospiteringsordningen utnyttes som virkemiddel og metode. Selve «vandringa» er en viktig del av metodikken i prosjektet. Den besto av to perioder med utveksling av ansatte. Utveksling har skjedd ved at en ansatt ved et bibliotek hospiterte i to dager ved et annet bibliotek i fylket. Alle bibliotekene, unntatt to, deltok. Fylkesbiblioteket deltok også i hospiteringen ved å vikariere i mindre bibliotek under utveksling. Det er opprettet en prosjektblogg som brukes som prosjektdokumentasjon.

NY KUNNSKAP

Vi startet hele prosjektet med et kick-off, for å inspirere og lære av hverandre. Frid Feyling fra Asker bibliotek snakket om hvordan hun formidler på nettbrett ute blant hyllene, og Mette Milling, som også har deltatt i prosjektet *Bibliotekrom i Troms*, snakket om hvordan bibliotekenes innredning uttrykker måter å tenke på. Vi arbeidet deretter med å utarbeide fokusområder for vandringa. Oppgavene løste bibliotekansatte med stort engasjement, mye intensitet og hauger med post it lapper.

Ordreet i barneavdelingen, Brumunddal Foto: Ringsaker bibliotek

Resultatet ble det vi har kalt et vandreskjema, som oppsummerte fokusområdene deltakerne hadde kommet fram til, og som deltakerne skulle ha med seg under sine utvekslingsperioder:

- Hvordan opplever de besøkende inngangspartiene i bibliotekene?
- Hva ser de, som de ansatte kanskje ikke ser?
- Hvordan oppleves brukervennligheten og det å finne fram i bibliotekene?
- Hvor i lokalene skjer møtene mellom mennesker?

Det andre fokusområdet var, formidling i biblioteket, hvordan skjedde det? Det ble satt opp ulike formidlingsmåter, som alle tenkte over: samtale/formidling med ulike brukergrupper. Spesielt var samtaler og formidling mellom hyllene trukket fram.

Det siste området bibliotekene ønsket å se på under «vandringen» var arrangementer. De ville se på aktiv og levende formidling (eks debatt og bokbad), de faste arrangementene og hvilke samarbeidspartnere biblioteket hadde. Til sist i skjemaet ble det stilt spørsmål om hvilke ideer til tiltak og aktiviteter de hadde etter endt vandring. De som vandret, fikk beskjed om å skrive ut og ta med skjemaet ut på turen og at det var viktig å notere underveis. Alle måtte tenke på tiltak og aktiviteter, både for det biblioteket de besøkte, og sitt eget. Skjemaene ble så sendt inn til fylkesbiblioteket etter endt vandring. Å sette opp en vandreplan som skal passe et helt fylke, og muliggjøre vandringer på kryss og tvers, gikk overraskende greit. Selvsagt har det vært en del endringer undervegs, men alt i alt har vandringene gått fint. En ansatt fra hvert bibliotek skulle reise ut. Hvem som vandret fra hvert bibliotek, var det opp til bibliotekene selv å vurdere. Biblioteket som mottok en vandrer, måtte ha en kontaktperson som vandreren møtte når hun/han kom fram.

Fordi vi bruker bloggen til å dokumentere, prøvde vi å få «vandrerne» til å ta bilder underveis og legge ut på instagram. Skjemaene kom raskt inn, slik at vi fikk delt erfaringene på bloggen. Underveis spurte fylkesbiblioteket den enkelte deltaker om kommentarer på skjemaet og ting lagt ut på bloggen, om de hadde gjort seg noen tanker eller erfaringer som kunne være av interesse for prosjektet som kunne deles med andre. Å samle erfaringer og tanker fra skjemaene var en utfordrende, men spennende jobb.

Fra Ringsaker bibliotek, Hedmark

Siste del av prosjektet skulle bestå av et seminar hvor hensikten primært var erfaringsutveksling. Seminaret hadde til hensikt å planlegge veien for videre arbeid med kompetanseheving i fylket. Ut fra erfaringer fra vandringer og ideer som kom opp, ble enkelte av bibliotekene bedt om å holde innlegg og deretter var det nok en gang opp til deltakerne på seminaret å jobbe fram konkrete veier videre i prosjektet.

ERFARINGENE SÅ LANGT

Prosjektene *Bibliotekrom i Troms* og *Innbydende bibliotekrom* i Akershus har gitt oss hjelp underveis i forhold til å trekke inn aktuelle foredragsholdere og å kunne dele erfaringer fra disse prosjektene.

Aktive prosjektdeltakere er avgjørende for at prosjektet skal ende opp med konkrete utviklingstiltak. Vi har enkle eksempler som Åsnes som dro hjem og rydda etter å ha hørt på arkitekt Mette Milling,¹ og Løten som prøver ut aktiv formidling mellom hyllene ved å prøve ut Mikromarc for nettbrett. Vi

¹ Mette Milling: Cand.arch. fra Arkitektskolen i Århus. Ekstern lektor på Ålborg Universitet inst. for Arkitektur og Design. Agent i Udviklingstjenesten Erhverv Aarhus. Innehaver av TEGNESTUEN METTE MILLING.

har forslag som kan konkretiseres, som et organisert samarbeid om omtaler, byttebank og fysiske endringer av bibliotekrom. Å få til en aktiv blogg hvor alle deltar med kommentarer underveis har vært utfordrende. Det å få til kommunikasjon på bloggen har vi ikke helt klart. Spørsmålet er om prosjektdeltakerne allikevel har hatt utbytte av det som ligger der?

SAMARBEID ER VIKTIG

Bibliotekene vet at samarbeid er viktig. De har mange års erfaring med å lære av andres erfaringer og kunnskap. Samarbeid er ikke alltid like lett i en travel hverdag og det er ikke nødvendigvis tufta på systematisk erfaringsdeling. Mange har et samarbeid i egen region, men både for bibliotekene og fylkesbiblioteket i Hedmark, er dette nypløyd prosjektmark. Vi har ikke tidligere samarbeidet om et prosjekt hvor alle folkebibliotekene i fylket er med og hvor vi alle er med på å forme retningen underveis. Prosjektet har gjort oss i stand til å prøve ut om vi klarer å tilføre oss ny kunnskap og inspirasjon til å få et kompetanseløft hvor bibliotekene er selve fasilitatoren for dette løftet, og hvor vandringa er selve metodikken.

VEIEN VIDERE

Når vi nå er klare for å sette forslagene som er kommet fram ut i livet, har vi utvidet prosjektperioden og er ennå ikke ferdig. Ett av de forslagene som har kommet opp, er en egen byttebank for bibliotekene i Hedmark. Forslaget ønsker å videreføre bibliotekvandring som en metodikk for mer systematisk overføring av kompetanse. Bibliotekleder Randi Heggland Strøm ved Eidskog bibliotek, sier blant annet at kompetanseutveksling/vikariering/hospitering gjennom «byttebank» kan være en fin måte å videreføre dette prosjektet på. En person fra ett bibliotek bruker en arbeidsdag eller mer på et annet bibliotek i fylket, kanskje en også skal tenke regionalt samarbeid på tvers av fylkesgrenser?

Det er for tidlig for oss å trekke noen endelige konklusjoner av prosjektet ennå. Vi er fortsatt i en utprøvningsfase. Neste steg på vegen er å se om vi klarer å få til en mer permanent og systematisk måte å bruke all den unike og ulike kompetansen bibliotekene i Hedmark sitter på. Sammen er vi sterke! I et fylke med mange mindre bibliotek, håper vi dette samarbeidsprosjektet er med på å styrke bibliotekenes sterke sider og kompetanseområder.

FAKTA

Prosjektets tittel: Ta en bibliotekar og la henne vandre

Prosjektansvarlig: Fylkesbiblioteket i Hedmark

Ansvarlig kontaktperson: Karianne Albrigtsen Aam

Varighet: Ettårig 2013/2014

Prosjektstøtte fra Nasjonalbiblioteket: kr 150 000

Mål for prosjektet:

Organisere en hospiteringsordning for å heve kunnskapen og kompetansen til ansatte i folkebibliotekene rundt fokusområdene

- bibliotek og formidling
- møteplassfunksjonen
- biblioteket som samfunnsaktør
- nye måter å bruke bibliotekrommet på

Samarbeidspartnere: Folkebibliotekene i Hedmark

Innsatsområde: Ny formidling

Illustrasjonen av «bibliotekarvandrer» er designet av Gwyneth Anne Bronwynne Jones. Designet er lisensiert under Creative Commons. Linda Stewart ved enhet for Kultur, bibliotek og kompetanse, Hedmark fylkeskommune, har designet Hedmarkskartet på drakta til bibliotekaren.

Elise Kristensen, fylkesbiblioteket i Hedmark

Veien går videre til Sør-Odal

Biblioteket i informasjonssamfunnet

Bibliotekplan i Vestfold har satt fokus på bibliotekene som lærings- og kunnskapsarenaer. Det er behov for å se helhetlig på de ulike bibliotekenes tilbud til publikum i formelle eller uformelle læringssituasjoner, og dermed også på bibliotekenes eget behov for kompetanseheving innen informasjonskompetanse.

TEKST: ANITA HVARNES EVENSEN

FORANKRING I LOKALE BIBLIOTEKPLANER

En målsetting for Bibliotekplan Vestfold 2011-2014 (Vestfold fylkesbibliotek, 2011) har vært at «Bibliotekene skal være kunnskaps- og læringsarena for alle og være attraktive samarbeidspartnere for lokale kultur- og opplæringsinstitusjoner». Dette fokusområdet er foreslått videreført i Bibliotekplan Vestfold 2015-2018 (Vestfold fylkesbibliotek, 2014).

Anita Hvarnes Evensen
Rådgiver
Vestfold fylkesbibliotek

Elever og studenter benytter ofte både læreinstitusjonens eget bibliotek og det lokale folkebiblioteket. Både barn, unge og voksne har behov for bibliotek tjenester under hele sitt utdanningsløp. At de ulike bibliotekene samarbeider, bidrar til økt forståelse og respekt for hverandres virksomhet, og medfører

at de tilsammen kan dekke publikums behov for bibliotek tjenester på en bedre måte. Ønske om samarbeid ble initiert av Høgskolebiblioteket for å etablere regelmessig kontakt med de andre bibliotekene og å kartlegge nye, felles samarbeidsområder med disse. Informasjonskompetanse er et område alle bibliotekansatte jobber med, uavhengig av type bibliotek, og er derfor godt egnet for etablering av et samarbeidsprosjekt.

SAMARBEIDER OM GODE FAGDAGER

En prosjektgruppe som ble etablert tidlig i prosjektet, har arrangert tre felles fagdager årlig, i tidsrommet 2012-2014. Gruppen har bestått av representanter fra folkebibliotekene, de videregående skolene og Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Fylkesbiblioteket har hatt prosjektledelsen. Det har vært en god måte å organisere prosjektet på. Prosjektgruppen kjenner behovene i de ulike bibliotekene, og har utviklet temaer til fagdagene som har relevans for alle bibliotekansatte uansett sektor.

Vestfold fylkesbibliotek foretok en kompetansekartlegging av bibliotekansatte i 2011. I denne undersøkelsen svarte 41% av respondentene at de ønsket kompetansehevende tiltak innen informasjonssøk, gjenfinning, referansearbeid, bruk av sitater og kildebruk.

Å LETE ETTER NÅLA I HØYSTAKKEN

Vi spurte: «Hvordan fungerer kommunikasjonsmekanismene i samfunnet i dag?»

Prosjektet har satt fokus på bibliotekenes rolle i et samfunn som preges av digital kommunikasjon og interaksjon, der de bibliotekansatte må beherske å søke i ulike nyhetsarkiv. Alf Endre Magnussen, tidligere bibliotekar og senere researcher i Aftenposten, demonstrerte gode metoder for å lete «etter nåla i høystakken», som han kalte det.

Teori kombinert med praktiske øvelser ga kursdeltakerne god innsikt i nye søketrender. Opphavsrett er alltid et viktig område for bibliotekansatte å kjenne til, og skikk og bruk på nettet og personvern i lignende spørsmål ble også grundig belyst. Sosiale medier og digital kommunikasjon er blitt

«Informasjonskompetanse er en samling av ferdigheter som gjør en person i stand til å identifisere når informasjon er nødvendig, og som setter vedkommende i stand til å lokalisere, vurdere og effektivt anvende denne informasjonen.»

Kilde: Store norske leksikon

en arena bibliotekarene skal beherske og delta på, og det er viktig at de er kjent med hvilke mekanismer som rår. Informasjonskompetanse var et gjennomgangstema i hele prosjektet, og det ble belyst både fra et globalt og et nasjonalt perspektiv.

Foto: Vestfold fylkesbibliotek

Det er gjennomført to møter i året for planlegging og evaluering av arrangementene. Resultatet har vært at vi har kunnet tilby lærerike fagdager.

Deltakelsen har vært god, og prosjektmidlene har gjort det mulig å engasjere dyktige foredrags- og kursholdere.

FOLKEBIBLIOTEKENE SOM STUDIEBIBLIOTEK

I samarbeidsmodellen har det også vært naturlig å se nærmere på hvordan folkebibliotekene fungerer som studiebibliotek. Våren 2013 ble det gjennomført to gruppeintervjuer; ett med bibliotekledere og ett med bibliotekansatte. Intervjuene hadde fokus på holdninger, erfaringer med studentene og bibliotekansattes egne kompetansebehov. Undersøkelsen viste at de ansatte var utelukkende positive til at studentene bruker folkebiblioteket som sitt studiebibliotek. Resultatene av undersøkelsen ble publisert i Bok og Bibliotek nr. 2 2014.

Illustrasjonsfoto. Foto: Bård Halvorsen, Høgskolen i Østfold

SAMARBEIDET MELLOM BIBLIOTEKENE VIDEREFØRES

Prosjektet har vist at det er behov for å fortsette å jobbe med informasjonskompetanse på tvers av ulike bibliotektyper også etter prosjektperioden. Det er et sentralt tema der bibliotekansatte stadig møter nye utfordringer i en digital verden. Modellen som er etablert er godt tilpasset de ulike bibliotekene i Vestfold.

NOEN AV TEMAENE PÅ FAGDAGENE

- Personvern og digital etikk. Tommy Tranvik, Senter for IKT-pedagogikk, Universitetet i Oslo
- Skikk og bruk, opphavsrett og personvern. Ingunn Hellingsrud, avdelingsbibliotekar Horten videregående skole
- Digital kommunikasjon. Alf Tore Melling, kommunikasjonsrådgiver i eget firma «I all offentlighet»
- Nye søkerverktøy. Andreas H. Lunde, journalist
- Hvordan drive research? Alf Endre Magnussen, Aftenposten
- Gjennomgang grunnleggende opphavsrett. Kristine Farstadvoll, jurist, Nasjonalbiblioteket

- Kultur uten plagiering. Arne Olav Nygard, universitetslektor, Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger
- Opphavsrett, Big Data og personvern. Anita Hvarnes Evensen, Vestfold fylkesbibliotek
- Creative Commons-lisensiering.
- En innføring i hvordan IFLA og Unesco jobber med informasjonskompetanse globalt. Maria Carme Torras i Calvo, bibliotekdirektør Høgskolen i Bergen
- E-bøker og informasjonskompetanse. Jon Hoem, førsteamanuensis Høgskolen i Bergen
- Trusler på nett, viktige tiltak, sosiale medier og historier fra *slett meg.no*. Tone Hoddø Bakås, Norsis
- Dataspill kan brukes til å lære seg ulike tema, f eks. historie. Magnus Sandberg, NTNU
- Senioregamer. Lena Hillestad, Drammensbiblioteket
- Spill i litteraturformidlingen. Olaf Moriarty Solstrand, Ski bibliotek
- *Lær kidsa koding*. Nasjonal dugnad. Hvordan virker de ulike digitale programmene?
- Simen Sommerfeldt, Bouvet Norge
- Fokus på bibliotekene som læringsarena. Jan Holmquist, bibliotekdirektør, Guldborgsundbibliotekerne. Danmark
- Presentasjon av MOOC utviklet ved Universitetet i Tromsø. Torstein Låg, PhD, Senior Academic Librarian, University Library of Tromsø

BIBLIOGRAFI

Vestfold fylkesbibliotek. (2011). Bibliotekplan Vestfold 2011-2014 : Vestfoldbibliotekene - mennesker møter muligheter. Vestfold fylkeskommune.

Vestfold fylkesbibliotek. (2011). *Kompetansekartlegging Vestfoldbiblioteken*. Tønsberg: Vestfold fylkesbibliotek.

Vestfold fylkesbibliotek. (2013). *Kompetansekartlegging Vestfoldbibliotekene*. Tønsberg: Vestfold fylkesbibliotek.

Vestfold fylkesbibliotek. (2014). Bibliotekplan Vestfoldbibliotekene 2015-2018 - høringsutkast.

Østerholt, K., Haug, R., & Evensen, A. H. (2014, 2). Folkebiblioteket som studiebibliotek. *Bok og Bibliotek*.

FAKTA

Prosjektets tittel: Bibliotek i kunnskapssamfunnet

Prosjektansvarlig: Vestfold fylkesbibliotek

Ansvarlig kontaktperson: Anita Hvarnes Evensen

Prosjektets varighet: 2012-2014

Prosjektstøtte fra Nasjonalbiblioteket: kr 225 000

Mål for prosjektet: Målet har vært å tilby bibliotekansatte i Vestfold kompetanseheving i informasjonskompetanse og å utarbeide et program for fagdager fra 2012-2014.

Samarbeidspartnere: Høgskolen i Vestfold, folkebibliotekene og de videregående skolene i Vestfold

Digitalt samarbeid og kunnskapsdeling

Prosjektet *Digitalt samarbeid og utvikling* ønsker å styrke bibliotekansattes kompetanse om digitale kunnskapskilder. Prosjektet har utviklet et program for kunnskapsdeling mellom noen av storbybibliotekene i Norge.

TEKST: MILDRIÐ LIASJØ

Stadig mer av samfunnets tjenester baserer seg på at folk er på nett, og de fleste nordmenn tar del i det digitale samfunnslivet. I Stortingsmelding nr. 23 (2012–2013) *Digital agenda for Norge: IKT for vekst og verdiskaping* vektlegges digital deltakelse for alle som ett av målene. I følge Statistisk sentralbyrå er det i dag fortsatt 270.000 nordmenn mellom 16-79 år som ikke er på

Mildrid Liasjø
IT-bibliotekar
Trondheim folkebibliotek

nett – og for å kunne bidra i kampen mot digitale klasseskiller, er det en viktig premiss at bibliotekenes kunnskapsveiledere har den nødvendige kompetansen for å møte et samfunn i rask digital utvikling.

STYRKET SAMARBEID

Folkebibliotekene i Trondheim, Kristiansand, Stavanger, Bergen og Oslo hadde et kontinuerlig behov for å øke den digitale kompetansen hos sine ansatte. De ønsket å utvikle en varig samarbeidsmodell som vektla kunnskapsdeling mellom folke-

bibliotekene. Prosjektet *Digitalt samarbeid og utvikling (DUS)* ble initiert av biblioteksjefene i de respektive kommunene, med oppstart våren 2013.

ARBEIDSMETODE

Det ble valgt en prosjektorganisering med biblioteksjefene som styringsgruppe, en prosjektgruppe med en representant fra hvert bibliotek og i tillegg etablerte hvert bibliotek en lokal arbeidsgruppe.

Et viktig mål i prosjektet var kunnskapsdeling mellom samarbeidspartnerne. Deltakerne fikk økt kunnskap om bruk av digitale plattformer og prosjektgruppa valgte «Basecamp¹» som arbeidsrom. «Basecamp» er et nettbasert verktøy der flere kan jobbe med samme prosjektet på samme tid; opprette dokumenter, dele filer og delta i diskusjoner. «Basecamp» gjør det enkelt å dele kunnskap og å holde seg oppdatert.

KARTLEGGING OG RESULTAT

Prosjektets første år ble viet temaet digitalt referansearbeid og digital formidling. Arbeidet startet med en spørreundersøkelse/kompetansekartlegging knyttet til referansearbeid og digital formidling. Målet var å få et godt grunnlag for å utvikle relevante kurstilbud og andre tjenester for ansatte i bibliotekene.

«Et av målene med dette prosjektet er å få til en varig kunnskaps- og kompetansedeling mellom folkebibliotekene.»

Deltakerne ble bedt om å svare på følgende spørsmål:

- Har du selv behov for kompetansehevende tiltak knyttet til referansearbeid og/eller digital formidling?
- Har du konkrete forslag til kompetansehevende tiltak innenfor disse områdene?
- Sitter du med spisskompetanse innenfor disse områdene?
- Hvilke e-ressurser/nettressurser bruker du i forbindelse med dine arbeidsoppgaver?

Undersøkelsen viste at behovene var tilnærmet like ved de fem storbybibliotekene. De ønsket mer kunnskap om ulike søkekilder som Google, Nasjonalbibliotekets digitale tilbud, Lovdata, Atekst, norge.no, regjeringen.no og annen offentlig informasjon.

¹ <https://basecamp.com/>

«Vi ønsker å etablere en varig samarbeidsmodell der bibliotekene kan lære av hverandre.»

Med utgangspunkt i resultatene fra kartleggingen planla den sentrale og de lokale arbeidsgruppene hva en skulle vektlegge i kurssamlingene. Arbeidsgruppa valgte å utarbeide et undervisningsopplegg knyttet til referansespørsmål. Spørsmålene kunne besvares ved å benytte Google samt Nasjonalbibliotekets baser. Det ble begrunnet med at dette er mye brukte kilder som de bibliotekansatte bør ha godt kjennskap til. Den første workshopen for arbeids-

gruppa ble gjennomført i løpet av to dager, med 3 - 5 deltakere fra hvert samarbeidsbibliotek.

I etterkant av workshopsamlingen ble det på hvert deltakerbibliotek arrangert lokale kunnskapssamlinger for alle ansatte. De inviterte også fylkesbibliotekene og andre nærliggende bibliotek til å delta.

DIGITAL KUNNSKAPSBANK

I det andre prosjektåret fokuserte vi på prosjektets andre hovedmål, nemlig å etablere en digital kunnskapsbank etter inspirasjon fra det danske Bibliotekarforbundet «Del Din Viden»?:

“Del Din Viden” er dit faglige forum for videndeling med kolleger og fagfæller. Her kan du uploade artikler og fotos af de projekter, du arbejder med, så din viden og dine erfaringer kan bruges af andre. Du kan spørge kollegaer om gode råd og input til udviklingen af dine projekter og kommentere og debattere med fagfæller. Og husk også at fortælle om dine succeser på sitet!

Bibliotekarforbundet har tatt initiativ til å etablere en lignende side i Norge, hvor DUS-prosjektet blir en sentral aktør.

Som et foreløpig tiltak har prosjektgruppa opprettet en lukket facebook-gruppe for kunnskapsdeling, «Digital utvikling og samarbeid». Alle bibliotekene har utarbeidet et notat med beskrivelser om hvordan de jobber på ulike digitale plattformer som bl.a. sosiale media.

ARBEIDSVERKSTED

I oktober 2014 ble det avholdt en workshop i Trondheim der det overordnede temaet var digital formidling. Flere eksterne fagpersoner ble innleid som foredragsholdere. Ståle Gerhardsen fra reklamebyrået «Tibe-T» opplyste om folks medievaner, om bruk av sosiale medier og merkevarebygging i en organisasjon. Peter von Krogh fra Buskerud fylkesbibliotek informerte om bruk av streaming. Deltakerne fikk også en innføring i hvordan skrive på nettet.

Vi er nå inne i vårt siste prosjektår, som varer ut 2015. Målet er å få etablert en varig samarbeidsmodell for læring mellom bibliotekene. Arbeidsmåten vil eksempelvis være å arrangere store eller små samlinger, hospitering eller nettmøter i sosiale medier. I tillegg ønsker vi å opprette en kunnskapsbank med kursmaterieell, der erfaringer og tips kan være tilgjengelig for alle. Vi har sett på hvordan vi kan streame kurs og legge dem ut på nett slik at andre kan følge kursene fra der de jobber.

Med gode samarbeidsmodeller i ryggen, går folkebibliotekene den digitale fremtiden i møte som mer kompetente kunnskapsveivisere.

FAKTA

Prosjektets tittel: Digitalt samarbeid og utvikling

Prosjektansvarlige: Trondheim folkebibliotek (prosjektleder), Kristiansand folkebibliotek, Stavanger bibliotek, Bergen offentlige bibliotek og Deichmanske bibliotek

Ansvarlig kontaktperson: Mildrid Liasjø, Trondheim folkebibliotek

Prosjektstøtte fra Nasjonalbiblioteket: kr 900 000

Varighet: 3-årig prosjekt fra 2013-2015

Mål for prosjektet:

- Å styrke og spisse kompetansen hos ansatte i samarbeidsbibliotekene når det gjelder digitale kunnskapskilder, søking og formidling av digitalt innhold, ved å heve kompetansen hos spesialistene, samt den generelle digitale kompetansen hos de ansatte.
- Lage et program for kunnskapsdeling mellom folkebibliotekene i Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Oslo og Bergen som kan videreføres etter at prosjektperioden er over.
- Å integrere og heve kompetansen i bruk av Nasjonalbibliotekets- og de ulike folkebibliotekene sine digitale tjenester, i bibliotekets formidling.

Kompetente regionbibliotek

Fylkeskommunene har ansvar for å koordinere bibliotekutviklingen i eget fylke. Dette krever kompetente fylkesbibliotek. Fylkesbibliotekene i Møre- og Romsdal, Hedmark, Oppland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag ønsket å kartlegge sitt kompetansebehov for å fylle rollen som regional utviklingsaktør.

TEKST: ØIVIN STAV

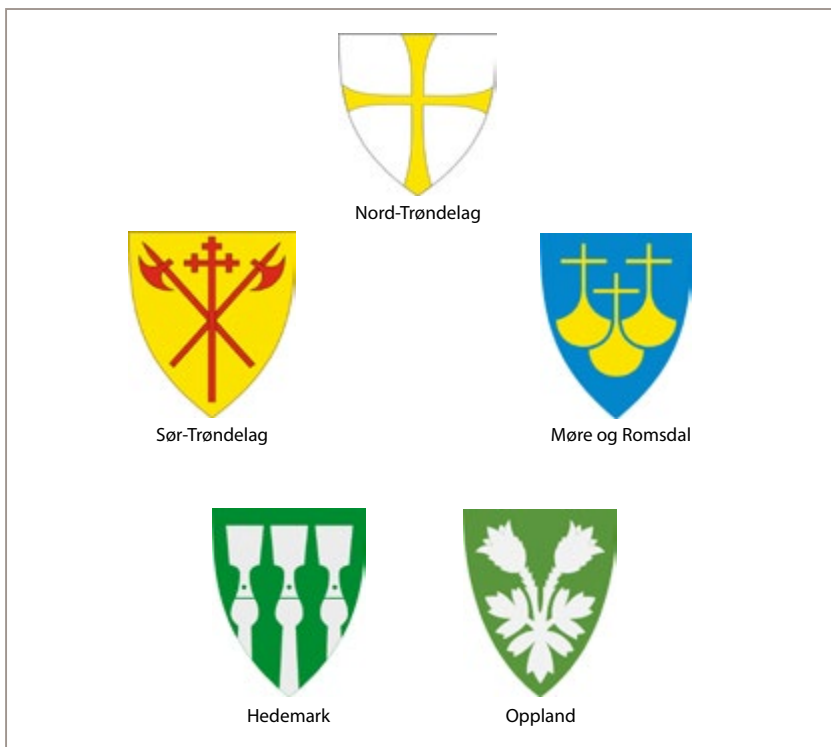
FYLKESBIBLIOTEKENE SOM REGIONALE UTVIKLINGSAKTØRER

Øivin Stav

**Rådgiver, Sør-Trøndelag
fylkesbibliotek**

Fylkesbibliotekene har en spennende og viktig rolle som pådrivere og koordinatore for bibliotekutviklingen i eget fylke, en funksjon som er beskrevet i bibliotekmeldinga, Meld.St. 23 (2008-2009). Fylkesbibliotekene i Midt-Norge har hatt mange felles utfordringer, og har gjennom en ti-års periode utviklet en god samarbeidskultur seg imellom. Dette ga et godt utgangspunkt for å etablere et felles utviklingsprosjekt som skulle styrke fylkesbibliotekenes utviklingsrolle.

Prosjektet hadde tre viktige fokusområder:

- 1) Gjennomføre et kompetanseprogram for fylkesbibliotekene
- 2) Bygge faglige allianser for å styrke fylkesbibliotekenes rolle som regionale utviklingsaktører
- 3) Forankre bibliotektenester og bibliotekutvikling i overordnede, vedtatte planer på regionalt og kommunalt nivå

Fylkesbibliotekene i Midt-Norge ville med dette skape en felles plattform som kunne styrke arbeidet med å gjennomføre nasjonale mål for bibliotekutvikling.

EN ANALYSE AV DAGENS SITUASJON

I løpet av prosjektperioden møtte tre deltakere fra hvert fylkesbibliotek til fem todagers kurssamlinger med sentrale temaområder. Samlingene var

spredt rundt i hele Midt-Norge og vektla at deltakerne skulle få god kjennskap til det enkelte fylke. Tidlig i prosjektet ble det diskutert hva en skulle legge i begrepet kompetente fylkesbibliotek.

Det ble foreslått at et kompetent fylkesbibliotek måtte kunne inneha:

- Relevant kompetanse
- Kvalifisert kunnskap
- Realkompetanse
- Sosial kompetanse
- Kommunikative egenskaper
- Nysgjerrighet
- Evne til å motivere
- Evne å kunne ta valg

Vi startet med en analyse av samfunnsutviklingen i det enkelte fylke, og av hvilken rolle folkebibliotekene hadde i dag. Det ble vektlagt å undersøke hvordan fylkesbibliotekene håndterte veileder - og utviklerrollen i dialog med de enkelte kommunene.

Fylkesbibliotekene i Norge har de 10 siste årene endret fokus, fra i hovedsak å tilby klassiske regionale bibliotektenester, til i større grad å vektlegge bibliotekutvikling. Noen av deltakerne hevdet at nettopp det å ha kompetanse på tradisjonell bibliotekdrift kunne være en styrke i rollen som utviklingsaktør. Erfaringene med regionalt bibliotekplanarbeid var veldig ulike fra fylke til fylke. Det ble konkludert med at det er behov for skolering i strategisk planarbeid og at det er viktig å involvere de lokale biblioteksjefene i strategi - og planarbeidet.

Analysen resulterte i at en ble enige om å utarbeide et kompetanseutviklingsprogram for fylkesbibliotekene. Følgende temaer skulle inngå i kursprogrammet i løpet av prosjektperioden:

- Strategisk planlegging og politisk synliggjøring
- Aktiv bruk av statistikk, analyse og synliggjøring
- Skolering i veiledningssamtaler, bruk av coaching og hvordan inspirere og motivere samarbeidspartnere
- Prosjektstyring og ledelse
- Bestillerkompetanse.

Analysen viste også at statistikkmateriale brukes for lite til plan- og utviklingsarbeid. Hvordan kan statistikk brukes til å belyse flere sider ved bibliotekenes virksomhet som ikke måles i dag? Statistikk bør i større grad brukes til å dokumentere bibliotekenes betydning i lokalsamfunnet. Det trengs økt kompetanse for å tolke statistiske data og bruke statistikken til å begrunne bibliotekenes veivalg og satsingsområder.

STRATEGISK ENDRINGSLEDELSE BLE ET VIKTIG TEMA I OMSTILLINGSPROSJEKTET.

Flere eksterne foredragsholdere og inspiratorer ble invitert i prosjektperioden.

Professor Jan Ole Vanebo ved Høgskolen i Nord-Trøndelag hadde en gjennomgang av endringsledelse med spesiell vektlegging på bruk av *interessentmodellen* der utgangspunktet bygger på et interessekart. For å komme fra nå-situasjonen til ønsket situasjon, må vi kunne beskrive begge situasjonene og tiltakene som må til for å komme til ønsket situasjon.

Det er viktig å vite hvilke endringskrefter som omgir en og være bevisst på eget eksistensgrunnlag.

Modellen ble brukt til å belyse hvilke utfordringer fylkesbibliotekene må ta tak i som regionale utviklingsaktører.

Det var i denne sammenhengen også interessant å høre kommunaldirektør for kultur og næring i Trondheim kommune, Morten Wolden, belyse hvordan megatrender påvirker vår samfunnsutvikling.

Det kan relateres til:

- Det flerkulturelle aspektet
- Kunnskapssamfunnet
- Fokus på regionutvikling og sentralisering
- Hvordan bibliotek og helse vurderes opp mot kulturaspektet
- Kampen om å utvikle attraktive samfunn

Mye av fylkesbibliotekenes utviklingsarbeid kan relateres til prosjektvirksomhet. Plan- og utviklingssjef ved Røros museet, Odd Sletten, ga oss en praktisk tilnærming til rollen som initiativtaker, koordinator og prosjektleder.

Vi hadde en nyttig oppsummering av hva som kreves for å lykkes med prosjekter:

- Benytte prosjektledere som allerede er en del av organisasjonen for å utvikle kompetansen på egen arbeidsplass
- Tydelige beslutningspunkter
- Klare ansvarslinjer
- Forpliktende avtaler mellom ulike samarbeidspartnere
- Se faglig uenighet som en mulighet til å skape nye løsninger
- Bruke prosjekter til å utvikle organisasjonen
- Forankre prosjektvirksomheten i strategiske mål som organisasjonen allerede jobber etter

Som et resultat av prosjektet kunne vi etablere flere ulike samarbeidsområder, blant annet om anskaffelse av utlånssystem for e-bøker.

KONKLUSJON

Fylkesbibliotekene fikk gjennom prosjektet satt fokus på sin rolle som utviklingsaktører og de fikk avklart hvilke kompetansetiltak som er nødvendig framover. Deltakerne arbeidet med visjoner for framtidens folkebibliotek relatert til utviklingstrekk i regionene og lokalsamfunnene.

De fem samarbeidende fylkesbibliotekene hadde i løpet av en ti årsperiode gjennomført felles regionale bibliotekkonferanser i Midt-Norge. Gjennom prosjektet *Kompetente Regionbibliotek* fikk fylkesbibliotekene anledning til å videreutvikle den gode samarbeidskulturen som allerede var etablert.

Ansatte ved de fem fylkesbibliotekene har fått en faglig oppgradering på flere sentrale områder som er viktig for deres arbeid med regional bibliotekutvikling, en kompetanse som benyttes i det videre planarbeidet i det enkelte fylket.

Samarbeidet vil fortsette – konklusjonen var klar, sammen står vi bedre rustet til å møte framtidige utfordringer.

FAKTA

Prosjektets tittel: Kompetente regionbibliotek

Prosjektansvarlige: Sør-Trøndelag fylkesbibliotek i samarbeid med fylkesbibliotekene i Møre og Romsdal, Hedmark, Oppland og Nord-Trøndelag

Ansvarlig kontaktperson: Øivin Stav

Prosjektstøtte fra Nasjonalbiblioteket: kr 300 000

Mål for prosjektet: Med utgangspunkt i fylkesbibliotekene som en lærende organisasjon, utvikle fylkesbibliotekenes egen kompetanse slik at de kan fylle rollen som regional utviklingsaktør, igangsetter og alliansebygger, noe som igjen skal føre til bedre bibliotek tjenester i det enkelte fylke og i stor-regionen Midt-Norge.

Planlagte fellestiltak:

Fylkesbibliotekene bruker i dag felles kompetanse i prosjekt- og tiltakssammenheng : Alle fem fylker samarbeider om utvikling av kravspesifikasjoner for anskaffelse av utlånssystem for e-bøker, og om markedsføringen av valgt system og felles lanseringsdato for dette.

Prosjektet «Biblioteket tar den lokale debatten», biblioteket som debattera rena er i gang. Her samarbeider fylkesbibliotekene i Hedmark, Oppland og Sør-Trøndelag.

Prosjekt «Nye kommuner – bibliotek i nye roller», som tar for seg kommunereformen og bibliotekene. Et samarbeid mellom fylkesbibliotekene i Trøndelag.

Foto: Arild Danielsen

Formidlingskompetanse i norske bibliotek

Prosjektet *Formidlingskompetanse i norske bibliotek: produksjon – arrangement – formidling* har hatt som mål å styrke litteraturformidlingskompetansen hos bibliotekansatte.

TEKST: **HEGE SOLLI**

Prosjektet var et samarbeid mellom Østfold kulturutvikling, avdeling bibliotek, Buskerud fylkesbibliotek og Aust-Agder bibliotek og kulturformidling i perioden mars 2011 til juni 2013.

I tillegg til å øke litteraturformidlingskompetansen og formidlingsaktiviteten i norske bibliotek, ønsket de samarbeidende fylkesbibliotekene å utvikle sin

kompetanse som kursprodusenter og arrangører. Kunnskapsdeling med andre fylkesbibliotek var et viktig delmål for prosjektet.

AKTUALITET OG NY FORMÅLSPARAGRAF

Biblioteklovens formålsparagraf påpeker at bibliotekene skal være en arena for litteratur- og kulturformidling. Dette stiller krav til at bibliotekarere og andre bibliotekansatte fornyer sin kompetanse. Bibliotekloven har utvidet bibliotekets mandat og forventer at biblioteket er en aktiv formidlingsaktør. Kurs i formidling er svært viktig for å kunne innfri formålsparagrafen.

**Hege Solli. Rådgiver,
Aust-Agder bibliotek og
kulturformidling**

En av fylkesbibliotekenes viktigste oppgaver er å bistå biblioteksektoren med kompetanseheving. Samarbeidspartene i prosjektet hadde tidligere satset mye på litteraturformidling i sine respektive fylker, og alle bidro med ulike innspill til hvordan vi kunne utvikle gode kurs i prosjektet.

Vi ville utvikle tilrettelagte kurs av høy kvalitet. Målgruppen for kursene var primært ansatte i folkebibliotek. Etter at de samarbeidende parter i prosjektet selv hadde gjennomført kursene, skulle kursmodulene tilbys fylkesbibliotek og folkebibliotek i hele landet. Modulene skulle ses i sammenheng og bygge på hverandre. De kunne bestilles fra en kursbank, enten gjennom prosjektet eller direkte fra kursholder. Det ble utviklet 10 kurs i løpet av prosjektperioden.

Vi siterer en av deltakernes tilbakemelding etter kurset
Sammen! Babysang i biblioteket!:

«Det var et enormt inspirerende kurs! Nå tør vi gå i gang og bruke våre egne evner selv om vi vet at vi ikke er proffer innenfor musikk.»

Rolf Steinar Bergli, biblioteksjef i Lindesnes kommune. Foto: Annette Greipsland

Et av kursene som ble gjennomført, var *Skriv for nettet-kort og godt*, med Christine Calvert. Hun tok utgangspunkt i praktiske metoder og verktøy som skulle gjøre skrivejobben på nettet enklere og mer profesjonell. Marianne Svarstad var i sitt kurs *Innføring i eventyrfortelling* opptatt av at kursdeltakerne måtte opparbeide formidlerglede for å bli bedre eventyrfortellere. (Se egen artikkel med Marianne Svarstad s 76)

Eventyrkurs med Marianne Svarstad

Vi utviklet kurs om subjektive formidlingsformer som for eksempel å formidle en tekst eller holde en bokprat i bibliotekrommet og på litteraturarrangementer.

KURSHOLDERNE

I dette prosjektet var vi opptatt av å finne fram til dyktige og erfarne kursholdere som kunne forplikte seg til å holde kurs over hele landet. Foredragsholderne vi engasjerte var profesjonelle, og flere hadde også gitt ut fagbøker innen temaet de holdt kurs i. Fylkesbibliotekene og kursholderne gikk sammen om å skreddersy kursene. Kursene ble prøvd ut i ett av de samarbeidende fylkene før vi tilbød dem til de andre bibliotekene i Norge.

Vi valgte gjennomgående å produsere kurs med få foredragsholdere, og kursene skulle ha kort varighet. Det lengste gikk over to dager. Dette skulle gjøre det enklere å distribuere kursene til andre bibliotek.

Vi fordelte ansvaret for kursutviklingen mellom fylkesbibliotekene i prosjektgruppen. Kursene ble evaluert sammen med kursholderne i etterkant av kursdagene. Dette var en nyttig samarbeidsform, der fylkesbibliotekene delte sin kompetanse og sine erfaringer seg imellom.

FYLKESBIBLIOTEKENES ROLLE SOM KURSPRODUSENTER

Vi ønsket å bidra til produksjon og kvalitetssikring av kursene, med spesielt fokus på fylkesbibliotekenes rolle som utviklingsaktør og kompetansesenter. Vi ville tenke helhetlig på kompetanseutviklingen i biblioteksektoren i Norge, og vektla en modell for delingskultur. Samtidig ønsket vi å utvikle kompetanse som kursprodusenter der det var viktig å være en god bestiller overfor foredragsholderne.

MOTTAKELSE AV KURSENE

Kursene ble stort sett godt mottatt ute i fylkene. Vi fikk kommentarer som «Nettskrivekurset og kurset bokkofferter har vært veldig bra! Stor takk til dere som har engasjert disse flotte kursholderne.»

Deltakernes egne erfaringer, kompetanse og forventninger var avgjørende for hvordan de opplevde kursene. Avtalen med kursholderne innebar at de skulle tilpasse det enkelte kurs etter arrangørens lokale behov.

Evalueringen viste at noen kursdeltakere etterlyste oppfølgingsdager etter formidlingskursene. Vår erfaring er, at det kreves praktisk øvelse etter kursene. Ingen blir dyktige formidlere i løpet av én kursdag. Det viktigste for oss har imidlertid vært å gi de ansatte i bibliotekene en smakebit på hva de kan gjøre, og en verktøykasse for ulike litteraturformidlingsformer.

NYE MØTEPLASSER

Selv om prosjektet er avsluttet, er det flere aktiviteter som blir videreført. Nasjonalbiblioteket har fortsatt gitt støtte til *Litteraturformidlingskonferanse for ansatte i fylkesbibliotek*. Det er skapt nye arenaer for de som arbeider aktivt med formidling. *NM i litteraturformidling* er blitt gjennomført av Aust-Agder bibliotek og kulturformidling i 2012 og 2014, et eksempel på en øvingsarena der deltakerne kan lære av hverandre. (Se egen artikkel s 72)

SAMARBEID ER VIKTIG

Måten vi har jobbet på med å utvikle kurs har vært fruktbar og lærerik for både prosjektgruppen, kursholdere, deltakere og arrangører. Det har gitt oss mange impulser til hvordan vi skal utvikle og tilrettelegge kurs, både innen formidling og andre fagområder.

En styrke i prosjektet har vært samarbeidsformen mellom de tre fylkesbibliotekene. Vi har vært lydhøre overfor hverandre og deltatt med utfyllende erfaringer og kompetanse.

Prosjektet har forhåpentligvis bidratt til at flere ansatte i bibliotek formidler litteratur på sine egne arrangementer, og at prosjektet har vært et godt virkemiddel for å oppfylle målet om å styrke bibliotekenes formidlerkompetanse.

OVERSIKT OVER KURSPROGRAMMET:

Bli en bedre kursprodusent. Kurs for ansatte i fylkesbibliotek

Skriv for nettet Christine Calvert. Driver firmaet Tekstdoktor i tillegg til å undervise i reklame, journalistikk og prosessledelse

Kurs i lesesirkel Camilla Sørbye, rådgiver ved Buskerud fylkesbibliotek

Bibliotekrommet som arena for litteraturformidling Paal Bjurstedt, BS Eurobib og Camilla Larssen, Lammhults Bibliotekdesign AS

Publikumsutvikling og litterære arrangementer i biblioteket Marit Borkenhagen, leder for Norsk litteraturfestival – Sigrid Undset-dagene på Lillehammer

Å møte en tekst Hildegun Riise, skuespiller ved Det Norske teatret

Innføring i eventyrfortelling Marianne Svarstad, kursleder innen muntlig fortellerkunst og formidling

Bokkofferter i arbeid med språkstimulering Gerd Lyby, pedagogisk leder og Åse Melkeraaen, migrasjonspedagog. Begge er ansatt i Rygge kommune

Bokprat/formidlingskurs for voksne Else Barratt-Due, eget foretak - TELLtheSTORY

Sammen! Babysang i biblioteket Åse Løvland, musikkpedagog

Kurs formidlet gjennom prosjektet:

Lesesirkler for innvandrere Barbro Thorvaldsen, bibliotekar, pedagog

FAKTA

Prosjektets tittel: Formidlerkompetanse i norske bibliotek: produksjon-arrangement-formidling

Prosjektansvarlig: Aust-Agder bibliotek og kulturformidling

Ansvarlig kontaktperson: Hege Solli

Varighet: 2011-2013

Prosjektstøtte fra Nasjonalbiblioteket: kr 300 000

Mål for prosjektet:

- Styrke litteraturformidlingskompetansen og formidlingsaktiviteten i norske bibliotek
- Utvikle kompetansen som kursprodusent og arrangør og stille kompetansen til rådighet for andre.

Samarbeidspartnere: Østfold kulturutvikling, avdeling bibliotek, Buskerud fylkesbibliotek og Aust-Agder bibliotek og kulturformidling

Blogg med informasjon om kursene:

<http://bibliokurs.wordpress.com/>

Kurs i formidlingskompetanse med Hildegun Riise

Norgesmesterskap i litteraturformidling

Kan man konkurrere i litteraturformidling? Slik tenkte nok mange da Aust-Agder bibliotek og kulturformidling inviterte til tidenes aller første NM i litteraturformidling i 2012.

TEKST: **MARI SENUMSTAD HAUGE**

Nasjonalbiblioteket trodde på ideen da Aust-Agder bibliotek og kulturformidling (AAbk) fikk prosjektmidler som gjorde det mulig å bli NM-arrangører. Ideen var hentet fra Sverige som flere ganger tidligere har gjennomført *Sverigemästerskap i bokberättande för bibliotekarer*. AAbk ble inspirert til

å lage en norsk variant, og åpnet opp for at flere typer litteraturformidlere kunne delta, og ikke bare formidle den litteraturen vi finner i bokform.

Mari Senumstad Hauge
Rådgiver, Aust-Agder
bibliotek-og
kulturformidling

FORMIDLINGSKOMPETANSE I NORSKE BIBLIOTEK

Vi var allerede godt i gang med et prosjekt som skulle styrke litteraturformidlingskompetansen og formidlingsaktiviteten i norske bibliotek. Å trekke inn konkurranseaspektet ved å gjennomføre NM i litteraturformidling, ga også dette prosjektet en ny dimensjon.

Som arrangør var AAbk opptatt av at mesterskapet skulle bidra til økt oppmerksomhet på litteratur og litteraturformidling i Norge. Arrangementet skulle vise en ny arena for profesjonell formidling og stimulere til kompetanseutvikling innen litteraturformidling som et eget fag. Vi ønsket å medvirke til litteraturformidling skulle få en høyere status ved å sette det inn i konkurransesammenheng.

MANGE UTGAVER AV DRAKEGUTEN

Det første året var i 2012. Da deltok 14 spente deltakere. Alle skulle formidle en obligatorisk tekst som ble Asbjørns Rydlands *Drakeguten*. Denne boka ble valgt fordi den var stemt fram av publikum. Alle formidlingene ble helt unike! I andre runde formidlet deltakerne en selvvalgt tekst. Vi endte opp med fire finalister som deretter framførte en tekst som de hadde valgt ut etter eget ønske. Gjertrud Øvland fra Deichmanske bibliotek i Oslo ble den aller første vinneren av den gjeve tittelen norgesmester i litteraturformidling. Kåringen ble foretatt av en fagjury ledet av Espen Beranek Holm.

FLYPLASS, KNAUSGÅRD OG TRENING MED BOK

En må trene for å stille opp i et NM. Vi arrangerte derfor flere ulike treningssamlinger i Arendal bibliotek. Det som i ettertid ble mest kjent var Knausgård-maraton. Det ble lest høyt fra boka *Min kamp* ett døgn i strekk i Arendal bibliotek. Det ble et svært minneverdig døgn! Å gjøre om biblioteket til flyplass, slik at papirflyene som ble brukt i NM-logoen kunne gå inn for landing, gjorde at familier og papirfly fylte biblioteket en lørdag formiddag. Dessuten arrangerte vi sammen med den lokale Friskis & Svettis-gruppa en egen bokløft-trening i bibliotekets inngangsparti.

Arrangørgjengen fra Aust-Agder bibliotek og kulturformidling

Foto: Linda Sætra, AAbk

NYTT MESTERSKAP I SEPTEMBER 2014

Arrangementet og stemningen som ble skapt i 2012, var så bra at etter en tur i tenkeboksen, kom Aust-Agder bibliotek og kulturformidling til at vi ønsket å arrangere NM i litteraturformidling en gang til. Derfor ble det 26.september for andre gang arrangert NM i litteraturformidling i Arendal kulturhus. Den obligatoriske teksten i 2014 var lyrikk. Forfatteren som ble valgt for den obligatoriske teksten var Jan Magnus Bruheim, og mange av deltakerne valgte å formidle dikt også som selvvalgt tekst. Vinneren i 2014 ble Hilde Eskild. Hun er forfatter, forteller og lærer fra Lillesand. Hun har hatt flere turneer for Den kulturelle skolesekken med kurs og foredrag.

En grundig og dyktig jury, med juryleder Asta Busingye Lydersen i spissen, ga gode og konstruktive tilbakemeldinger til deltakerne underveis i konkurransen.

Aust-Agder bibliotek og kulturformidling har ønsket å etablere en arena for både erfarne og relativt ferske litteraturformidlere. I begge mesterskapene har deltakerne understreket hvor mye de lærer av å delta i NM samt få konstruktive tilbakemeldinger fra en fagjury. Å sitte i salen og betrakte de andres presentasjoner, oppleves også som lærerikt.

BLIR DET FLERE NM I LITTERATURFORMIDLING FREMOVER?

Våre erfaringer med NM i litteraturformidling er gode. Både publikum, deltakere og arrangører hadde magiske opplevelser under de to norgesmesterskapene. Men det er alltid muligheter for fornyelse. En av refleksjonene vi har hatt er, at et eventuelt nytt NM i litteraturformidling bør legges i tilknytning til et annet litteraturarrangement, noe som kan generere bedre pressedekning. Det kan være en fordel både for deltakere og publikum.

Et norgesmesterskap har som mål å gi litteraturformidling den oppmerksomheten det fortjener og å styrke litteraturformidlerkompetansen.

FAKTA

Juli 2012

Deltakere: 14

Vinner: Gjertrud Øvland, Oslo

Sølvvinner: Trygve Ramnefjell, Fluberg

Bronsevinner og vinner av publikumsprisen: Hilde Eskild, Lillesand

Tilskudd fra Nasjonalbiblioteket: kr 240 000

September 2014

Deltakere: 14

Vinner: Hilde Eskild, Lillesand

Sølvvinner og vinner av publikumsprisen: Even Luseter, Vågå

Bronsevinner: Bjørg Øygarden, Arendal

Tilskudd fra Norsk kulturråd: kr 40 000

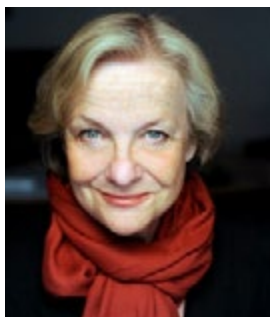
Glade prisvinnere. NM i litteraturformidling i 2014: f.v. Even Luseter, Hilde Eskild og Bjørg Øygarden. Foto: Grethe Tvede

Den nye rollen som utøver

TEKST: **MARIANNE SVARSTAD**

Tidligere var biblioteket et samlingssted for bøker, der stillheten rådet. Slik er det ikke mer. Nå ligner det mer en type litteratur-hus; en sosial arena som inviterer til inspirasjon og opplevelse. En møteplass hvor man kan lytte, snakke sammen og utveksler tanker, ideer og erfaringer. Det er de ansatte som skal sørge for dette. Derfor setter de i gang lesesirkler, avisgrupper og forfattertreff. Men det er ikke bare tilrettelegging av arrangementer som tilhører de nye arbeidsområdene. Den bibliotekansatte oppfordres også til selv å innta scenen, ved å fortelle eventyr til barn eller uttrykke egne tanker og reaksjoner i forfatterintervjuer. Og så bokprat, da – kanskje den aller største utfordringen. Tilhørerne skal fristes til å lese – og dermed også

låne bøker. «Skal jeg friste? Hvordan i all verden gjør jeg det?» spurte Berit, en bibliotekar som hadde meldt seg på et kurs hos meg for noen år siden. «Jeg er jo vettskremt bare ved tanken på å møte publikum,» fortsatte hun, «at de bare skal sitte der, høflige i ansiktene, mens de egentlig kjeder vettet av seg. At de oppslukes av mobilene sine eller rett og slett ikke gidder mer og reiser seg opp og går. Og så skal jeg liksom være i stand til å pirre frem et litterært behov?»

Marianne Svarstad
Kursholder
i muntlig formidling
og fortellerkunst

BEVISSTGJØRING OG KOMPETANSEHEVING

Det er dette mange sliter med; redselen for å kjede. Og hjelpeløsheten ved ikke å vite hva de skal ty til for å engasjere et

publikum. Hvordan skaper man en så sterk interesse hos tilhørerne, at de låner boken du snakker om? Det holder jo ikke å si at «Denne boken kan jeg anbefale, den er kjempegod!» Ingen blir interesserte i boka av den grunn. Og det å skape opplevelser innebærer høyst sannsynlig noe helt annet enn det å referere bokens handlingsgang eller formidle faktakunnskap. Det er som om det må nye og dristige farger til ... hvilke da?

Etter å ha holdt kurs i muntlig formidling og fortellerkunst i nærmere 25 år, er jeg sikker på en ting: De aller fleste kan bli gode fortellere. De kan bli i stand til å få kontakt med publikum, fremstå trygge, ledige og «levende» på scenen – og fortelle på en måte som skaper innlevelse og gjenkjennelse slik at følelsene berøres og tankene vekkes hos dem som hører på. Men å få til dette er ikke noe som kommer av seg selv. Det må en bevissthet til, kunnskap og trening. Derfor er det å formidle og fortelle noe de fleste må lære – en type kompetanseheving. Og aller helst bør dette skje innenfor trygge rammer. Det å kaste seg ut på fortellerscenene i «virkeligheten», uten nødvendig viten og trening, kan by på unødvendige opplevelser av fiasko og nederlag.

KURSVIRKSOMHET OG METODIKK

Målgruppe, budskap, idèverksted, manusarbeid, ordsmatting, strykninger, beskjæring og krydring. Fremføringer, øyekontakt med publikum, kroppsspråk, stemmebruk, scenerommet, publikums-psykologi. Prøve, feile og prøve om igjen. Optimisme, usikkerhet, viljestyrke og mismot. Og så, plutselig, skjer det vidunderlige; ordene treffer. Som sommerfuglvinger eller knyttneveslag vekker de opp følelser, minner, assosiasjoner hos tilhøreren – og den sterke opplevelsen at det som skjer akkurat her og nå er helt, helt sant. Arbeidet med å lage et fortellerunivers er spennende og krevende. Det handler om å få til et innhold – et manus – som «lever», og en presentasjon som virker troverdig. Som kursleder er fokuset mitt å støtte, bevisstgjøre og trene opp hver enkelt deltaker, slik at de får kunnskap om det å lage tekst og en fremføring som skaper kontakt og som vekker tillit og engasjement. I løpet av den tiden jeg har jobbet med fortellerkurs har jeg utviklet en metodikk som er sterkt inspirert av mine erfaringer som filmskaper. Metoden går i korthet ut på å lage en «film» med ordene, der deltakerne trenes i å skape indre bilder hos tilhørerne som gjør at de kan «se» det som blir fortalt. Når kursdeltakerne får til dette – og det tar ikke lang tid – er de i stand til å gi fortellingen atmosfære, stemning og nærhet. De kan skape gjenkjennelse hos tilhørerne ved å presentere en hovedperson og la publikum komme inn «under huden» på ham

eller henne. Bildene, handlingsgangen og hovedpersonens tanker, følelser og reaksjoner serveres ikke hult til bulter, men gjennom dramaturgisk orden og struktur. Og når da «filmen» til slutt presenteres, skal det godt gjøres å distansere seg til det som blir fortalt. Det er som om vi som tilhørere trer inn i den virkeligheten som beskrives og er til stede der handlingen skjer, i en «her og nå» opplevelse.

ARBEIDET MED BIBLIOTEKANSATTE

I 2003 ble jeg kontaktet av fylkeskommunene Østfold og Aust Agder med forespørsel om jeg kunne holde kurs i bokprat, og de andre fylkeskommunene fulgte opp. Jeg har i disse årene holdt en rekke kurs for bibliotekansatte, ikke bare om bokprat, men også om eventyrfortelling, muntlig fortellerkunst og scenefordypelse.

På hvert eneste kurs jeg har hatt med bibliotekansatte, har jeg erfart det samme; de kommer med en bagasje som gjør dem godt rustet til å gå i gang med «filmarbeidet». Det er som om jobbhverdagen deres har bygget opp noen «muskler» når det gjelder å få kjapp tilgang til fantasi, forestillingsevne og innlevelse. Teft for språklige nyanser og et kreativt forhold til ord er noe de aller fleste har med seg og naturligvis, evne til struktur og orden. Alle disse ressursene kommer godt med når man skal i gang med å bygge en fortelling; hva skal fortelles når, hvorfor og på hvilken måte? Og ikke minst: hva foregår i hovedpersonen?

Ingvild Fjeldstad i aksjon

For det er jo slik, at skal du som forteller bli i stand til å skape – det vil si *gi* – bilder til de som hører på deg, må du først *selv* ha sett bildene. Og skal du beskrive tanker og følelser hos hovedpersonen, på en slik måte at publikum berøres, og etter hvert også tar i mot budskapet, må du *selv* få kontakt med disse følelsene og ha et bevisst og avklart forhold til dem. Derfor innebærer det å fortelle å jobbe på et dypt personlig plan. Alt det du fyller fortellingen din med, både visuelt, emosjonelt og intellektuelt, er hentet fra ditt eget erfaringsmateriale. I tillegg til den rent fortellertekniske kunnskapen som hjelper deg med å lage dynamikk og fremdrift, er det nettopp det personlige uttrykket som gjør at du vekker gehør. Det handler ikke om å gi seg i kast med private betroelser og selvavsløringer. Det er mer snakk om å overføre egne erfaringer og reaksjonsmønstre til hovedpersonen i fortellingen, slik at for

eksempel et grantre kan føle mørkeredsel og Maja på 92 år bli nyforelsket. Når du på den måten beskriver følelser du selv har kjent, fyller du ikke bare hovedpersonene med liv, du viser også at du *eier* det du uttrykker – og det gjør deg til en troverdig og engasjerende formidler.

En god forteller – slik jeg definerer det – er et menneske som muntlig kan formidle en historie slik at jeg som tilhører blir revet med, ser det hele for meg, gjenkjenner temaet følelsesmessig og blir berørt. Med hodet og hjertet. De aller, aller fleste kan bli habile fortellere. Noen klarer det fantastiske. Det vet jeg nå, etter å ha undervist mennesker i muntlig fortellerkunst i nærmere 20 år.

PRIVATMENNESKET KONTRA ROLLEN SOM UTØVER

Som kursleder gir jeg deltakerne enkle teknikker de kan bruke for å få til en ryddig og fargerik fortelling, enten det gjelder innledningen til en bokprat eller formidlingen av et eventyr. Teknikkene – altså *håndverket* - lærer de fleste seg fort. Utfordringen kan derimot ligge i den delen av det kreative arbeidet som dreier seg om letingen og avklaringen i deres eget følelsesregister og tankeverden. Det er en spennende prosess, som også kan aktivere den iboende usikkerheten mange av oss sliter med når vi synliggjør oss selv: Hva skjer hvis vi viser hvem vi er; hvordan blir vi tatt i mot da?

Mange av oss er vokst opp med at beskjedenhet er en dyd. Man skal ikke belemre andre med egne tanker og følelser (med mindre man blir spurt) og i det hele tatt ikke ta stor plass. Vi er blitt vant til ikke å stikke oss frem, men velger heller en mer nøytral fremtoning. Dette avspeiler seg også i hverdags-språket. Vi bruker ikke store ord, fargelegger sjelden, formidler så å si aldri sanseopplevelser. Kommunikasjonsmessig forholder vi oss nøkternt, på et generelt og rasjonelt plan, gjerne kunnskapsorientert. Ord kan, som vi alle vet, både skjule og avsløre. I dagliglivet pendler de fleste av oss mellom tilsøring og synliggjøring – fordi vi noen ganger ønsker å dele, andre ganger bare vil være i fred. Dette er vår soleklare rett som privatpersoner.

Som utøvere, derimot, er ikke valgfriheten lenger reell. Naturligvis kan vi prøve oss med generelle vendinger og distanserte ord. Det vi oppnår da er høyst sannsynlig bare å vekke utålmodighet. For i det øyeblikket vi stiller oss foran publikum og begynner å snakke, forventer de at vi har noe å komme med, noe som vekker interessen og griper fatt i dem. Ingen gidder å høre på en formidler som prøver å gjemme seg bort og gjøre seg selv – og derfor også

historien – usynlig. Det blir for blekt, intetsigende og umulig å leve seg inn i. Derfor har nøytraliteten ingen ting på en scene å gjøre; den er rett og slett ikke i stand til å fascinere.

Det er dette skismaet de fleste av oss står i som formidlere; valget mellom å kjede eller å vekke interesse. Det siste medfører at vi må trene oss opp til å by mer på oss selv, enn det vi som privatpersoner er vant til og komfortable med. Veien til en større sikkerhet og profesjonalisering i det å uttrykke seg foran et publikum innebærer blant annet å akseptere at privatpersonen ikke er identisk med «scenepersonen». Vi bør derfor utvide det indre persongalleriet, slik at utøveren får plass og mulighet til å bygge opp fagkunnskap og styrke.

FORTELLERSCENEN I BIBLIOTEKET

Berit, som jeg presenterte innledningsvis i artikkelen, er et typisk eksempel på bibliotekarene jeg har jobbet med i løpet av disse årene. Til tross for at hun kjente seg så usikker, bestemte hun seg for å «brette opp ermene» og gå i gang med læring og trening. I dag er hun en meget habil forteller og bokprater, som opplever å bevege sitt publikum og har stor glede av det å formidle.

Når en bibliotekansatt bevisstgjøres og trenes opp som utøver, kan hun eller han bli i stand til å lage fortellerstunder som fanger interesse, levendegjør – av og til også trollbinder.

En godt fortalt fortelling skaper gjenkjennelse, styrker evnen til empati og toleranse og gir en opplevelse av samhold. Den er demokratisk og når frem til alle; uansett kjønn, alder, klassesilhørighet eller hvor på kloden man kommer fra. Derfor kan en aktiv forteller-scene bidra til å styrke bibliotekets posisjon som en eksistensiell møteplass, et sted som inviterer mangfoldet og bygger broer.

Marianne Svarstad

Utdannet ved Universitetet i Oslo og Høgskolen i Lillehammer; (litteraturvitenskap, teatervitenskap og fjernsynsproduksjon).

Psykoterapeut ved Morenoinstituttet i Oslo og Dansk Institutt for Kunstterapi.

Jobbet i mange år med film og fjernsynsproduksjon, ved siden av å drive privat praksis som psykoterapeut. Siden begynnelsen av nitti-tallet har hun holdt foredrag og kurs over hele landet i muntlig formidling og fortellerkunst.

I 2012 kom hun ut med læreboken:

Da Sannheten fikk klærne på – en innføring i muntlig fortellerkunst.

Fylkesbiblioteksjef henter inspirasjon fra Danmark

TEKST: TOVE FJERDINGSTAD

NYSGJERRIG PÅ NYE UTFORDRINGER

Da stillingen som biblioteksjef ved Telemarksbiblioteket ble lyst ut, hadde jeg jobb som bibliotekar ved Røyken bibliotek. Fra tidligere hadde jeg arbeids-erfaring fra Oslo fengsel, Søndre Buskerud Politidistrikt og Krødsherad bibliotek.

Jeg var allerede i gang med masterutdanningen i Informasjonsvidenskap og kulturformidling ved IVA i København da jeg fikk stillingen i Telemark. Jeg er svært nysgjerrig på nye utfordringer for bibliotekene. Fylkesbiblioteket i Telemark ligger på Ulefoss og er organisert sammen med Nome bibliotek. Dette samarbeidet bygger på en samarbeidsavtale fra 1991 mellom Telemark fylkeskommune og Nome kommune. Fylkesbiblioteket er en del av Telemarksbiblioteket. Det er i dag bare i Telemark at det er felles leder for fylkesbiblioteket og et vertsbibliotek.

Tove Fjerdingsstad, fylkesbiblioteksjef i Telemark. Foto: Eva Susanne Drugg

MASTERUTDANNING I DANMARK

Jeg valgte å ta masterutdanning i Danmark fordi fagene virket inspirerende, og forelesere som Skot-Hansen og Jochumsen kjente jeg til fra pensumlitteratur på HiO. Danmark har vært et land det ofte blir vist til når vi skal hente gode ideer i bibliotekutviklingssammenheng. Dessuten får man utvidet perspektivene ved å velge å studere utenfor Norge. Et pluss er det også å kunne dele erfaringer fra bibliotekhverdagen med andre studenter som jobber ved ulike bibliotek i Danmark. Dette står ikke på pensumlisten, men er en viktig del av måten studiet blir presentert på, og en av årsakene til at jeg valgte nettopp dette studiet.

LITT OM INNHOLDET I STUDIET OG MÅTEN DET ER LAGT OPP PÅ

Masterutdanningen i Informationsvidenskap og kulturformidling er oppbygd som moduler på 15 studiepoeng. Fordypning innen henholdsvis *Innovativ bibliotekutvikling* eller *Informationsinteraksjon og informationsarkitektur* gjøres ved at man velger moduler innen det enkelte emne. Masterutdanningen er erfaringsbasert og krever minimum to års relevant arbeidserfaring i tillegg til bachelorutdanning. Den har et omfang på 60 studiepoeng og er tilrettelagt som deltidsutdanning. Den enkelte modul er lagt opp med samlinger. En modul på 15 studiepoeng består av 4 samlinger à 2 dager i et semester.

Eksamen i høstsemesteret har vært moduloppgaver med innlevering tidlig i januar for min del.

Nå er i midlertid denne varianten av masterutdanningen i endring. Det Informationsvidenskapelige Akademi har nå fusjonert med Universitetet i København, og det planlegges oppstart av ny ordning for masterutdanning fra 2017. Vi som ikke har avsluttet vår master ennå, får individuelle planer. Jeg planlegger å gjennomføre siste modul til høsten før skriving av masteroppgave. Sommeren 2015 skal jeg avslutte *Veksthus for ledere*, en obligatorisk lederutdanning for alle lederne i Telemark fylkeskommune.

TRE MODULER ER TILBAKELAGT, ERFARINGER MED STUDIET SÅ LANGT?

Erfaringen jeg har etter å ha fullført tre moduler er svært gode. Jeg har gjennomført «Litteraturformidling i det virtuelle og det fysiske rum», «Kulturens rum under forvandling» og «Ud af boxen – Brugerinddragelse og nye partnerskaber». Det har vært svært god kvalitet på foreleserne, og vi har hatt spennende eksterne foredragsholdere. Jeg har også vært godt fornøyd med at kursene har vært organisert slik at det har vært mulig å kombinere dem med jobb og familie. Modulene har vært både av teoretisk og praktisk art. Det historiske tilbakeblikket på blant annet formidling og publikumsutvikling har gitt meg et nyttig bakteppe å bygge videre på. Kursopplegget har også innbefattet interessante ekskursjoner til ulike bibliotek og museer.

For at fylkesbiblioteket skal kunne fylle rollen som regional utviklingsaktør, trenger vi tilførsel av kunnskap og spisskompetanse på ulike områder. Videreutdanningen jeg tar i Danmark er med på å gi meg faglig trygghet og motivasjon i arbeidet jeg skal utføre som fylkesbiblioteksjef.

MASTERUTDANNINGEN HAR ALLEREDE RESULTERT I ET PROSJEKT

Fylkesbiblioteket i Telemark har igangsatt et prosjekt vi har kalt *Lesersørvis i folkebibliotek*. Målsettingen er blant annet at vi skal bli bedre på å formidle samlingene våre. Prosjektet har voksne fritidslesere som målgruppe, men kunnskapen og teknikkene i Lesersørvis er også relevante for alle som formidler til yngre brukergrupper. Utgangspunktet for prosjektet vårt er boka *Readers' Advisory service in the public library* av Joyce G. Saricks. Deler av

denne boken var pensum på modulen *Litteraturformidling i det virtuelle og det fysiske rum* på masterutdanningen ved IVA. Vi har nå god kontakt med flere sentrale og dyktige ressurspersoner i USA, inkludert Joyce Saricks. Hun besøkte oss i høst og holdt kick-off for deltagerne i prosjektet.

Det har vært gjennomført en studietur hvor både hovedkontoret til den amerikanske bibliotekforeningen, flere bibliotek i Chicago-området, universitet i Milwaukee, og bibliotekene i St. Louis og Kansas City er besøkt. Det ble også tid til å delta på et av møtene til ARRT (adult reading round table). Studieturen har gitt oss flere viktige og dyktige kontakter som er svært positive til prosjektet og som gjerne vil bidra med sin kunnskap og erfaring innen Readers' Advisory.

FAKTA

Prosjektets tittel: Lesersørvis i folkebibliotek

Prosjektansvarlig: Telemarksbiblioteket

Ansvarlig kontaktperson: Tove Fjerdingstad

Prosjektstøtte fra Nasjonalbiblioteket: 2014 og 2015 kr 500 000

Mål for prosjektet: Skape en helhetlig lesersørvis for voksne fritidslesere i bibliotekene i Telemark

Innsatsområder: - Leseløftet

- Nye formidlingsmetoder
- Samarbeid og partnerskap

Prosjektet Lesersørvis i folkebibliotek kan følges her:
www.lesersorvis.no

Buskerud fylkesbibliotek – kokebøker for bibliotekutvikling

Fylkesbibliotekenes rolle i kompetanseutviklingen har ofte vært knyttet til det å arrangere kurs og samlinger for bibliotekansatte i egen region. De siste årene har det også i større grad blitt brukt blogg som virkemiddel i kompetansearbeidet. Noen fylkesbibliotek har også skrevet «kokebok» for å gi noen praktiske råd i bibliotekutviklingssammenheng, blant annet vi ved Buskerud fylkesbibliotek.

TEKST: **TROND MINKEN**

Trond Minken
Fylkesbiblioteksjef
Buskerud fylkesbibliotek

Vi har produsert bøker som skal brukes i praktisk bibliotekarbeid. Bøkene har sjangerbetegnelser som: Manual, håndbok og kokebok, noe som gir en klar indikasjon på at det ikke er rene lærebøker, men praktiske håndbøker til bruk i bibliotekene.

Drammensdebatten – valgdebatt

KOKEBOK FOR DEBATT I BIBLIOTEKET (2013)

I forbindelse med revideringen av bibliotekloven i 2013, ble formålsparagrafen endret for å vektlegge bibliotekenes rolle som debattarena. Selv om lovteksten er ny, er det likevel ikke nytt at folkebibliotekene fungerer som møteplass og arena. Denne kokeboka ble skrevet av Dag Erlend Lohne Mohn. Han var prosjektleder for «Drammensdebatten» og ansatt i Buskerud fylkesbibliotek da prosjektet startet og kokeboka ble skrevet. Han arbeider nå som rådgiver for by- og stedsutvikling i insam as. Kokeboka er laget på bakgrunn av erfaringer fra Drammensdebatten 2011-2013. Prosjektet var et samarbeid mellom Drammen bibliotek, Buskerud fylkesbibliotek og Drammens Tidende. Den var ment å være relevant som et verktøy for å videreføre Drammensdebatten og for å etablere lignende konsepter andre steder.

På nett: <http://buskerud.fylkesbibl.no/wp-content/uploads/2013/11/Kokebok-for-debatt-i-biblioteket.pdf>

BUSKERUD MEASURING MODEL – MANUAL (2012)

Buskerud fylkesbibliotek har lenge ønsket å øke bruken av tallmateriale for å utvikle biblioteksektoren. At folkebiblioteket kan spille en viktig rolle for læring, er en kjensgjerning, men det ligger en utfordring i hvordan biblio-

tekene best realiserer potensialet folkebibliotekene har som læringsarena. Buskerud fylkesbibliotek har sammen med folkebibliotekene i Drammen, Kongsberg, Ringerike og Ål gått løs på utfordringen med å styrke folkebibliotekene som læringsarena.

Med *Buskerud Measuring Model* mener Buskerud fylkesbibliotek at de har utviklet et verktøy som bibliotekene selv kan bruke. Boka er skrevet av Petter von Krogh som arbeider ved Buskerud fylkesbibliotek og har vært prosjektleder for prosjektet *Bibarena* som denne modellen er et resultat av.

På nett: <http://buskerud.fylkesbibl.no/wp-content/uploads/2012/10/Bibarenarapport-medomslagFERDIG.pdf>

Buskerudgeriljaen fra fylkesbiblioteket har vært i aksjon i Hvittingfoss

CREW : HÅNDBOK I SAMLINGSUTVIKLING FOR BIBLIOTEK (2011)

I 2007 besluttet Buskerud fylkesbibliotek at de ville sette større fokus på kassering og samlingsutvikling. De prøvde å finne praktiske retningslinjer for kassering i Norge, men det var lite å finne på dette området.

Med CREW, utviklet av Texas State Library and Archives Commission, fant fylkesbiblioteket det de lette etter; en praktisk tilnærming som hadde vist seg levedyktig gjennom mer enn 30 år. Jannicke Røgler ved Buskerud fylkesbibliotek har oversatt og tilpasset kasseringsmanualen til norsk.

Manualens hovedanbefalinger har vært brukt i Buskerudgeriljaens kasseringstunt. Buskerudgeriljaen var et prosjekt i regi av fylkesbiblioteket. Buskerudgeriljaen arbeidet bevisst med kassering i bibliotekene. De mente det er mange grunner for å drive kontinuerlig kassering. En samling skal være aktuell, relevant og nyttig for brukerne og bibliotekene trenger plass til også andre aktiviteter

Manualen har bidratt til å gi faglig tyngde for å drive systematisk kassering. Bruken av manualen inngår også som en del av fylkesbibliotekets økte fokus på kunnskapsbasert praksis. CREW står for: Continuous Review Evaluation and Weeding. Metodikken bak CREW har også blitt skrevet om og brukt i ulike sammenhenger av Buskerud fylkesbibliotek. Gjennom denne bruken vokste det frem et behov for å tilpasse manualen til norske forhold.

På nett: <https://docs.google.com/file/d/0B-OlYqbei2XkMWQ4ND-MyY2YtZjQ4OS00NjI5LWFhZGEtMDc4YTliYjQ2MzM4/edit?pli=1>

Foto: Ketil Born

Kompetanseutvikling iverksatt av Nasjonalbiblioteket

Stortingsmelding nr. 23 (2008–2009), Bibliotekmeldingen, sa at departementene ville vurdere et samlet kompetanseutviklingsprogram for bibliotekene. Et slikt program er ikke fulgt opp, men det betyr ikke at den statlige støtten til kompetanseutvikling i bibliotek har vært fraværende.

TEKST: ARNE GUNDERSEN

I statsbudsjettet for 2010 var det øremerket kr 1,0 mill. til kompetanseutvikling i bibliotek. Det samme skjedde i budsjettet for 2011. Med dette som

bakgrunn kan det være interessant å se på hvilke tiltak Nasjonalbiblioteket (NB) har støttet på kompetanseområdet etter at institusjonen overtok ansvaret for nasjonal bibliotekutvikling.

ARVEN FRA ABM-UTVIKLING

Siden deler av tiltakene som er satt i gang i NB bygger på initiativ fra ABM-utvikling, kan en kort oversikt over ABM-utviklingskompetanseutviklingstiltak være klargjørende.

ABM-utvikling hadde kompetanseutvikling som et prioritert område for bibliotekutvikling siden Bibliotekreform 2014

Arne Gundersen
Seniorrådgiver
Nasjonalbiblioteket

(2006) ble lagt fram med kompetanse og forskning som ett av tre overordnede målområder ved siden av innhold og tjenester og struktur og organisering. Gjennom ABM-skriftet Kompetanseutvikling i bibliotek. Rammer og prioriteringer (2009) ble det forsøkt lagt en plattform for et langsiktig arbeid med kompetanseutvikling. Skriftet bygget bl.a. på en serie med fokusgruppesamtaler med bibliotekledere og bibliotekeiere.

I 2010 tildelte ABM-utvikling kr 500 000 til Høgskolen i Oslo, til dels å styrke fjernundervisningstilbudet innenfor bibliotek- og informasjonsfag på bachelornivå og dels få utredet en erfaringsbasert mastergrad med vekt på bibliotekledelse. Kr 500 000 ble også besluttet satt av til kompetanseutvikling i forbindelse med Leseåret 2010, noe som ble fulgt opp av NB etter nedleggelsen av ABM-utvikling samme år.

ABM-utvikling tilbød også gjennom flere år lederutviklingskurs for ledere i ABM-institusjoner.

TILTAK IVERKSATT AV NASJONALBIBLIOTEKET

Nasjonalbibliotekets tilnærming til kompetanseutvikling har vært at institusjonene i høgre utdanning må ivareta ansvaret for å tilby kompetansegivende etter- og videreutdanning til bibliotekansatte, mens NB kan støtte kompetanseutviklingstiltak gjennom prosjekt- og utviklingsmidlene.

Nedenfor følger en oversikt over spesielle satsinger som hovedsaklig er finansiert gjennom prosjekt- og utviklingsmidlene.

Lesestimulering og litteraturformidling til voksne

Høsten 2010 lyste NB ut kr 500 000 for fylkesbibliotekene til tiltak som skulle styrke kompetansen i folkebibliotekene i å drive lesestimulering og litteraturformidling til voksne som leser lite. Tiltaket var knyttet til Leseløftet 2010-2014, og nærmere bestemt Leseåret 2010. Det ble tildelt midler til 15 fylkesbibliotek.

Digital kompetanse og lesekompetanse

Høsten 2011 ble fylkesbibliotekene tildelt kr 50 000 hver for å arrangere regionale samlinger med temaet Digital kompetanse og lesekompetanse i

befolkningen – hvordan kan bibliotekene bidra. Totalt ble det delt ut ca. kr 1,0 mill. Kursene ble holdt i 2012. Tiltaket var knyttet til Leseløftet 2010-2014, men også til regjeringens Digitale agenda, der befolkningens digitale kompetanse er ett av mange temaer. Se egen omtale senere i artikkelen.

Kurs om utviklingsarbeid og bruk av utviklingsmidler

Høsten 2011 ble fylkesbibliotekene også tildelt kr 50 000 hver for å arrangere kurs for folkebibliotekene innen utviklingsarbeid. Hensikten var at prosjekt- og utviklingsmidlene skulle bidra til strategisk utvikling av bibliotekene og at flest mulig skulle kunne ta del i utviklingen. Totalt ble det delt ut ca. kr 1,0 mill. Kursene ble holdt i 2012.

Kurs i litteraturformidling

NB tildelte kr 1,0 mill. til Foreningen !les i 2012 for å utvikle og tilby et kurs i litteraturformidling i samarbeid med fylkesbibliotekene. Tiltaket var spesielt knyttet til Den kulturelle nistepakka. Det ble gjennomført åtte kurs i 2012, like mange i 2013, samt to oppfølgingskurs. Foreningen har utviklet nettressurser og inspirasjonsmaterieell som del av tiltaket.

Presentasjon av innkjøpsordningene

I samarbeid med Kulturrådet, Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, Norsk Tidsskriftforening og fylkesbibliotekene har Nasjonalbiblioteket gjennomført turneen *Ikke bare skjønt*. Formålet var å presentere innkjøpsordningene for sakprosa og tidsskrifter. Turneen er avløst av en tilsvarende for å presentere samtidslyrikk, *Lyrikk takk!* og pågår i fylkene i et samarbeid mellom Kulturrådet, Den norske forfatterforening, Nasjonalbiblioteket og fylkesbibliotekene.

Prosjekt- og utviklingsmidler

Nasjonalbibliotekets praksis er at kompetanseutviklingstiltak tildeles prosjekt- og utviklingsmidler dersom tiltakene er del av prosjekter som ellers svarer godt til tildelingskriteriene. Denne praksisen er fastsatt i samråd med NBs rådgivende utvalg. Eksempler på prosjekter der kompetanseutvikling er eller har vært et vesentlig innslag presenteres på andre steder i denne utgaven av Bibliotheca Nova.

Konferansestøtte

Støtte til faglige konferanser er også støtte til kompetanseutvikling. Her har praksis vært den samme som for prosjektsøknadene; konferansene har fått støtte dersom de har hatt tilknytning til innsatsområdene eller har hatt nasjonal interesse.

UTADRETTET VIRKSOMHET

Nasjonalbiblioteket tilbyr kurs til bibliotek og bibliotekansatte som ønsker å bli bedre kjent med NBs tjenester og samlinger. Se artikkel om *Kursinformasjon fra Nasjonalbiblioteket* s. 98.

Et annet område der NB tilbyr kompetanseutvikling er juridiske tjenester. Nasjonalbibliotekets jurister holder ofte foredrag og kurs innen opphavsrett, personvern og pliktavlevering, samt annen relevant lovgivning for bibliotek.

NB oppretter jevnlig arbeidsgrupper, nettverksgrupper o.l. innenfor spesielle kompetanseområder i samarbeid med fag- eller folkebibliotek. Spesielt innenfor metadata og kunnskapsorganisering er dette en vanlig arbeidsform. Denne arbeidsformen skal sørge for at NBs virksomhet er målrettet og i tråd med bibliotekfeltets behov, men den har også elementer av kompetanseutvikling i seg for dem som deltar i samarbeidsgruppene.

DIGITAL KOMPETANSE OG LESEKOMPETANSE – HVORDAN KAN BIBLIOTEKENE BIDRA?

Høsten 2011 inviterte Nasjonalbiblioteket (NB) fylkesbibliotekene til å søke om støtte på inntil 50 000 kr til å arrangere regionale samlinger med temaet Digital kompetanse og lesekompetanse – hvordan kan bibliotekene bidra?.

Invitasjonen var knyttet til oppfølgingen av Leseløftet 2010-2014, der målsettingen var å initiere og utvikle tiltak som kan øke lesekompetansen i hele befolkningen. En føring for denne satsingen var at lesekompetanse og digital kompetanse skulle ses i sammenheng. Invitasjonen til fylkesbibliotekene var derfor like sterkt knyttet til regjeringens digitale agenda, der digital kompetanse er ett av mange temaer.¹

Alle fylker brukte muligheten til å søke, og samlingene ble gjennomført gjennom hele 2012 over en eller to dager.

Tanken var at de regionale samlingene skulle knyttes spesielt til bibliotekenes tilbud om digital kompetanseheving, enten tilbudene kalles datakurs, Internett-opplæring eller utvikling av e-borgere, og dette ble påpekt i invitasjonen fra Nasjonalbiblioteket. Med et såpass bredt tema viste det seg imidlertid at fylkesbibliotekene brukte samlingene til å rette søkelyset mot en rekke forskjellige temaer.

Noen få fylkesbibliotek var tro mot manuskriptet og lot samlingene handle om det som var oppgitt som hovedintensjonen, bibliotekenes tilbud til borgerne om digital kompetanseheving. Tre fylkesbibliotek hadde invitert Vox, som i mange år har profilert bibliotekenes bidrag på dette området. Like mange hadde invitert prosjektet *Ny på nett* fra Larvik. To fylkesbibliotek hadde hen-

¹ <https://www.regjeringen.no/nb/tema/statlig-forvaltning/ikt-politikk/id1367/>

tet inn en representant fra den svenske satsingen *Digidel*. Tilbakemeldinger fra fylkesbibliotek som valgte å holde seg til dette temaet var at samlingen hadde ført til økt bevissthet om bibliotekets rolle. Bibliotekene hadde også blitt inspirert til å gå videre med temaet. Det er grunn til å merke seg dette områdets nye aktualitet nå som Kommunal- og moderniseringsdepartementet lanserer et toårig program med sikte på digital deltakelse for alle.

Andre fylkesbibliotek hadde valgt å la *lesekompetanse* være hovedtema. På programmet sto for eksempel Lesseløftet, bok til alle-bibliotekene, lesing på skjerm som fenomen, og noen brukte samlingen som del av Forening !les sitt formidlingskurs til bibliotekene.

Et annet sentralt tema på mange av samlingene var *digital formidling*. Her fikk de deltakende bibliotekene presentert både prosjekter og nye tjenester. Det ble fortalt om sosiale medier, mobil teknologi, nettbrett, biblioteksystemer og prosjekter for digital formidling. Fire fylkesbibliotek hadde invitert Nasjonalbiblioteket til å presentere NBs digitale ressurser. Flere fylkesbibliotek brukte samlingene til å oppdatere folkebibliotekene på e-bøker og utlånssystemer for disse.

Et siste hovedtema for disse innholdsrike og svært varierte regionale samlingene i 2012 var *informasjonskompetanse*. Av rapportene framgår det at disse ble vurdert som mer relevante av de deltakende skolebibliotekene enn av folkebibliotekene. Flere fylkesbibliotek hadde nemlig invitert bredere enn bare folkebibliotek. Innslagene under dette temaet kunne handle om opphavsrett, kildekritikk og digitale ressurskilder.

Oppsummeringsvis kan det slås fast at de regionale samlingene fikk en langt større spennvidde i temaer enn det som var den opprinnelige intensjonen. Rapportene fra fylkesbibliotekene tyder imidlertid på at nær sagt uansett hovedtema har samlingene langt på vei møtt et lokalt behov. En gjennomgående tilbakemelding var at det er grunnlag for flere kurs rundt digitale tema, enten det gjelder formidling, verktøy eller kompetanse.

KURS OM UTVIKLINGSARBEID

Høsten 2011 lyste Nasjonalbiblioteket ut midler som fylkesbibliotekene kunne søke på for å arrangere kurs i utviklingsarbeid for folkebibliotekene i fylket. Alle fylkesbibliotek benyttet seg av denne muligheten, og kursene ble stort sett gjennomført våren 2012. Et synlig resultat av kursene var at antallet søknader fra folke- og fylkesbibliotek økte med over 70 prosent fra 2011 til 2012.

Gjennomgangen av rapportene fra kursene viste variasjon både i tilnærmingssmåte og innhold. Noen gjennomførte kurset på en dag. Andre arrangerte flere kurs på ulike steder i fylket for å nå flest mulig. Noen la kurset over to dager, enten for å kombinere det med annet innhold eller for å sette av god tid til gruppearbeid og ideutvikling.

Mange av fylkesbibliotekene valgte å starte med et overordnet innlegg som ga et *nasjonalt eller regionalt perspektiv* på bibliotekutvikling. I mange tilfeller var det fylkesbiblioteksjefen som holdt dette innlegget, men noen hadde invitert Nasjonalbiblioteket eller andre eksterne foredragsholdere. Atskillig færre, men likevel noen, fulgte opp med et innlegg som handlet om forankring av bibliotekutviklingen i *egen kommune*.

Strategisk bibliotekutvikling var et tema hos de fleste. Hvordan jobbe strategisk med utvikling av eget bibliotek? Her var det flere som brukte eksterne forelesere. Hvordan kan nytenkning, nye ideer og prosjektarbeid generere utvikling, hvordan tenke nytt, hvordan motivere, hvordan gjøre prosjekt til naturlig arbeidsform var noen vanlige spørsmålsstillinger under dette temaet.

Noen få fylkesbibliotek hadde valgt å inkludere et innslag om *kunnskapsinnhenting*, enten det gjaldt kunnskap om trender i bibliotekutviklingen eller statistikk som verktøy i plan- og utviklingsarbeid.

Prosjektarbeid og prosjektledelse var et annet av de dominerende innslagene. Her var det også mange som hadde innhentet eksterne forelesere, gjerne fra nærmeste universitet eller høyskole. Innfallsvinkelen var teoretisk og tok for seg temaer som prosjekt som arbeidsform og metode, fra idé til handling og hvordan lykkes med prosjekter.

Tilskuddsordninger var også et vanlig tema. I noen tilfeller presenterte fylkesbibliotekene selv aktuelle søknadsinstanser, og i andre tilfeller hadde de invitert en ekstern ekspert til å orientere om tilskuddsordninger som kan være aktuelle for folkebibliotek og hvilke krav som er knyttet til dem.

Mange hadde invitert enkeltbibliotek inn for å presentere *gode eksempler*. Det kunne være prosjekt fra eget fylke, nabofylket, andre deler av landet eller til og med fra utlandet. *Samarbeid med andre aktører* var også et tema. Hvordan etablere formålstjenlige samarbeid, og hva betyr gode alliansepartnere for å lykkes?

Oppfølging etter prosjektperioden var i mindre grad tema, men noen hadde også tenkt på overgangen fra prosjekt til hverdag. Hvordan implementere, evaluering og publisering og hvordan bruke prosjekter i profileringsarbeidet var blant det som ble diskutert.

Siden kursene var Nasjonalbibliotekets initiativ og prosjekt- og utviklingsmidlene fra NB utgjør den viktigste eksterne finansieringskilden, hadde de aller fleste satt av god tid til gjennomgang av *søknadsprosedyrene til Nasjonalbiblioteket*. Flere fylkesbibliotek hadde invitert Nasjonalbiblioteket til dette, mens andre fylkesbibliotek valgte å gå gjennom prosedyrene selv.

De fleste hadde også satt av tid til at bibliotekene kunne gjennomføre en *idedugnad* om prosjektideer. Dette kunne være mer eller mindre tilrettelagt som gruppearbeid fra fylkesbibliotekets side. Dersom fylkesbiblioteket brukte en ekstern ekspert til å forelese om prosjektarbeid, ble denne ofte også brukt under ideverkstedet.

Gjennom disse kursene synes mange av fylkesbibliotekene å ha blitt ennå mer oppmerksom på den betydningen de har for den lokale bibliotekutviklingen. I mange av rapportene ble det poengtert at fylkesbiblioteket oppfordret folkebibliotekene til å ta kontakt for å få veiledning til prosjektutvikling og søknadsutforming.

Kursinformasjon fra Nasjonalbiblioteket

TEKST: **INGER STENERSEN**

Nasjonalbiblioteket tilbyr jevnlig kurs og informasjon om sine tjenester. Vi mener dette er svært viktig for at tjenestene vi har utviklet skal bli brukt, men også for å spre kunnskap om de muligheter og kilder vi kan tilby. Vårt mål er at så mange som mulig vil benytte seg av vårt digitaliserte innhold, og den beste måten å få til dette på er ved å gi opplæring i bruk gjennom praktisk demonstrasjon. Vi har for eksempel vært på turnè rundt om i landet for å gi praktisk opplæring i bruk av Bokhylla.

Vi ønsker å sette fokus på ulike metoder for å spre kunnskap, og slik kanskje kunne være til inspirasjon for andre.

HVORDAN SPRE KUNNSKAP VIA WIKIVERKSTEDER?

Wikipedia er en viktig kilde til kunnskap, og tjenesten har behov for tilfang av referanser og kilder. Nasjonalbiblioteket har kilder som ikke er tilgjengelige andre steder. Tanken bak det internasjonale leksikonet er at alle skal kunne bidra med informasjon. Siste onsdag hver måned, fra og med 28. januar 2015, inviterer Nasjonalbiblioteket i samarbeid med Wikimedia Norge til månedlige wikiverksteder.

Inger Stenersen
Seksjonsleder
publikumsavdelingen,
Nasjonalbiblioteket

Gjennom vertskapsrollen for wiki-verksted bidrar Nasjonalbiblioteket til kunnskapsdugnad.

Alle interesserte ønskes velkommen. For å kunne delta må man ta med egen datamaskin. Verkstedene blir lagt opp slik at deltakerne hjelper hverandre til å bidra med ny informasjon til oppslagsverket. Man får tilgang til langt flere kilder dersom man søker fra Nasjonalbibliotekets lokaler enn hvis man søker utenfra.

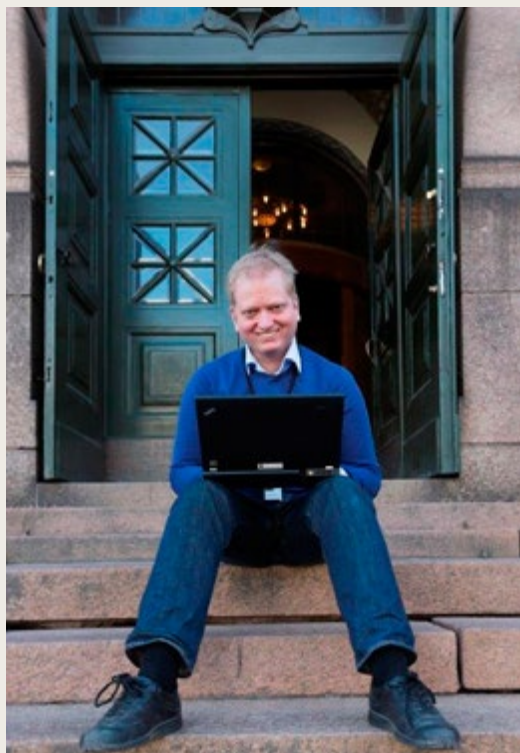
UTVANDRING OG LOKALHISTORIE

Det første verkstedet vi arrangerte dreide seg om utvandring og lokalhistorie. Fredrik Larsen Lund fra Riksarkivet innledet med et foredrag om sin bok *Nedenunder og hjem* (2014). Han fortalte historien om en mer ukjent side av utvandringen fra Norge: de som reiste til Australia. Boka inneholder fortellinger om både ordinære immigranter, de som gjorde suksess, og om krig, drap og prostitusjon.

I tillegg var representanter fra Norsk lokalhistorisk institutt til stede. De står bak leksikonet *Lokalhistoriewiki*. Til dette oppslagsverket har Nasjonalbiblioteket til nå bidratt med nær 68 000 bilder som bidrar til å belyse lokalhistorie landet rundt.

VARIERTE TEMA

Hvert wikiverksted vil ha et overordnet tema. På programmet framover står blant annet Inger Hagerup, Jens Sibelius og norsk homohistorie. Følg med på vår nettside for nærmere informasjon om øvrige verksteder.

Lars Jynge Alvik fra Nasjonalbiblioteket inviterer til månedlige wikiverksteder. Foto: Ketil Born

SLEKTSFORSKNING I FLERE AV LANDETS BIBLIOTEKER

Slektsforskning er i vinden, og denne våren bidrar Nasjonalbiblioteket til kurs i flere av landets biblioteker. Steder som Bodø, Østre Toten, Stord, Stokke og Røros har tatt imot tilbudet.

Siden november i fjor har Nasjonalbiblioteket i samarbeid med landets største slektsforskerforening, DIS-Norge, arrangert foredrag og brukerkurs

for interesserte som vil lære mer om sine forfedre. Hittil er det gjort avtale med 12 bibliotek og arkiv, og vårens kursplan er allerede fullbooket. Men det vil by seg nye sjanser til høsten.

Mange slektsforskere er vel bevandret i materialet som finnes i arkivene, slik som kirkebøker og folketellinger. Det er likevel ikke kjent for alle at også bokhylla.no inneholder godt med slektsforskergull: bygdebøker som er utsolgt fra forlaget, gamle aviser med dødsannonser og nekrologer, og kanskje et bilde av oldemor, hvis hun har deltatt i en forening eller en historisk hendelse.

Basert på den virkelige historien om skomaker Undem som levde i Stavanger tidlig på 1900-tallet, er det laget en plakattil turneen i bibliotekene. Gjennom treff i gamle aviser ser vi hvordan denne skomakeren utdannet seg og hvordan bedriften hans vokste fram til det ble trangere tider på 1920-tallet og han gikk konkurs. Denne plakaten er ikke bare laget for å informere om kursene, men viser også hvordan brukerne kan gå fram for å lete etter fakta om sine egne forfedre. Plakaten er ment som hjelp og inspirasjon, og den kan danne utgangspunktet for en utstilling rundt eget lokalhistorisk materiale. Til nå har nærmere 250 biblioteker mottatt denne plakaten. Vi har flere igjen, så om du ønsker den er det bare å ta kontakt med oss.

